

УДК 373.2.011(073)
ББК 74.100
М54

Рекомендовано Вченому радою Київського університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 3 від 31.03.2016 р.)

Науковий керівник проекту:

В.О. Озєв'юк, ректор Київського університету імені Бориса Грінченка,
доктор філософських наук, професор, академік НАН України.

Науковий редактор:

Г.В. Беленька, заступник директора з наукової роботи Педагогічного
інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор.

Авторський колектив: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна, Ю.О. Волинець, Н.В. Гавриш, Л.В. Гарашенко, Н.М. Голота, О.А. Іваненко, О.О. Лінник, О.В. Коваленко, О.Д. Літіченко, О.В. Мартинчук, М.А. Машовець, Н.І. Мельник, О.А. Половіна, Н.Б. Сиротич, Г.В. Смольников, О.О. Степаніна, І.Є. Товкач.

Рецензенти: С.М. Курина, завідувач кафедри дошкільної освіти Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор; П.М. Бойко, завідувач ДНЗ № 590 Оболонського району м. Києва.

Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина» / наук. кер. проекту В.О. Озєв'юк ; наук. ред. Г.В. Беленька ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна та ін. — К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. — 352 с. ISBN 978-617-658-017-1

Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина», рекомендовано МОН України (лист № 1/11-16163 від 09.11.2015 р.), є складовою нового методичного комплексу для дошкільних навчальних закладів та батьків дошкільнят. У виданні розкрито концептуальний підхід до побудови освітньої роботи із учасниками дітей дошкільного віку; представлено методи і прийоми реалізації завдань кожної освітньої лінії, надано зразки варіативних форм організації взаємодії дітей з іншими учасниками освітнього процесу. Використовуючи методичні рекомендації, педагоги та батьки дошкільнят зможуть успішно формувати особистість дитини, забезпечивши їй комфортне, інтелектуальне та емоційно наслідне життя у період дошкільного дитинства. Методичні рекомендації зорієнтовано на втілення основних положень Базового компонента дошкільної освіти України (2012 р.) та завдань Освітньої програми «Дитина».

Для педагогів дошкільних навчальних закладів, приватних педагогічних навчальних закладів, батьків, студентів, аспірантів та викладачів педагогічних навчальних закладів.

УДК 373.2.011(073)

ББК 74.100

ISBN 978-617-658-017-1

© Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна [та ін.], 2016
© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2016

ВІД АВТОРІВ

Орієнтована на гуманістичні цінності українська система дошкільної освіти обрала дитиноцентризм за основу своєї методологічної платформи. Суголосна з гуманістичними ідеями й Освітня програма для дітей від двох до семи років «Дитина», сама назва якої акцентує увагу на особистості дошкільника, пріоритетності його інтересів, бажань і потреб. Заявлені в Програмі ціннісні орієнтири, задекларований курс на створення умов для індивідуалізації траєкторії особистісного розвитку, формування цінностей, особистісних якостей та життєвих компетентностей є, безумовно, прогресивними, але і складними видночес. Реалізація завдань потребує інноваційних підходів до організації освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі, формування нового стилю педагогічного мислення вихователів.

Процес становлення і розвитку особистості кожної дитини відбувається неповністю, має свій темп і траєкторію руху. Тому у методичних рекомендаціях ми наголосуємо, що кожна дитина в свій час опанує необхідний рівень життєвої компетентності, що базується на знаннях і вміннях, ціннісних орієнтаціях та сформованих якостях. Важливим у цьому контексті є оптимальне поєднання різних форм навчання та способів організації дітей дошкільного віку, щоб спільно з іншими, але кожна за свою траєкторією, дитина могла задовільнити пізнавальні потреби, розвинути базові особистісні якості, досягти дошкільної зрілості.

Мета «Методичних рекомендацій до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина»» полягає у наданні психолого-педагогічної та методичної підтримки всім учасникам освітнього процесу — дітям, батькам, педагогам. Методичні рекомендації укладено відповідно до розділів Освітньої програми «Дитина», в них систематизовано представлені рекомендації та практичні розробки до кожної із семи освітніх ліній, означених у Базовому компоненті дошкільної освіти 2012 року.

Враховуючи те, що значимим чинником становлення та розвитку особистості дошкільника є розвиток аналізаторів, значну увагу приді-

3

лено чуттєвому пізнанню дитиною оточуючого світу. В основу освітнього процесу пропонується покласті інтегративний підхід, який, на нашу думку, є найбільш сприятливим для розвитку мислення, розкриття якості особистісного потенціалу дитини, збереження фізичного, психічного та духовного здоров'я. Завдяки чергуванню різних видів діяльності, різноплановості завдань і способів організації взаємодії учасників освітнього процесу забезпечується позитивний емоційний фон сприйняття дітьми нової інформації, зникається стомлюваність дітей, не відбувається перенапруження фізичних і розумових сил.

Для вихователя інтеграція — це оптимізація розпорядку дня, тобто насичення різними смислами вільної діяльності дітей, що стимулює їхню творчість. Практики вже переконалися в ефективності інтегрованих форм навчання. Зміни видів діяльності відповідає активно-руховій природі дітей і дає змогу розглянути об'єкт вивчення в різних площинах, водночас закріплюючи отримані знання у різний спосіб. За умови доцільного поєднання та взаємопроникнення змісту різних освітніх ліній на інтегрованих заняттях дитина не встигатиме втомлюватися від обсягу отриманої нової інформації, перемикаючись у потрібний момент на нову форму «всotування» матеріалу. Маючи відмінні від традиційних занять цілі (мета предметного заняття — ЗУНи, тоді як мета інтегрованого — формування досвіду пізнавальної діяльності у різних видах і формах міжособистісної взаємодії), структуру (корстку і гнучку відповідно до названих видів заняття), модель взаємодії педагога і дитини, провідний метод навчання (пояснювально-ілюстративний — для предметного, інтерактивний — для інтегрованого), інтегровані заняття виявляють безперечні переваги саме у формуванні базових особистісних якостей дітей. Відбувається стимулювання пізнавальної мотивації, розширяється світогляд дошкільників.

Одним із провідних принципів організації освітньої діяльності дітей є забезпечення їхньої активної позиції у процесі пізнання, тобто створення ситуації, коли діти вчаться самостійно, докладаючи власних зусиль. Це дає можливість зробити знання привласненими, а досвід реальним. Методичні розробки, запропоновані у цьому посібнику, орієнтують на конструкування живого, дієвого освітнього процесу, у якому доніматимуть умови зображення дітьми пізнавальної сфери через досвід пізнання та міжособистісну взаємодію з ровесниками та дорослими.

Педагоги мають розуміти, що процес осмислення і присвоєння дитиною інтелектуальних, культурних, духовних цінностей людства не відбувається механічно за формулою «вихователь дає — дитина бере».

Аби не сталося «зубожіння душі при збагаченні інформацією» (вислів О. Леонт'єва), треба щоб дитина виявляла себе суб'єктом діяльності, зокрема процесу пізнання.

Автори програми, реалізуючи гуманістичний, вітагенний підхід до освіти, спрямовують педагогів і батьків на навчання дітей шляхом надання ім можливості самостійного пізнання. За умови незначної підтримки з боку дорослих дитина поступово вчиться самостійно відкривати горизонти свого знання, постійно відчуваючи відносність і рухомість освітніх горизонтів. Такий підхід забезпечує в майбутньому орієнтуванням людини на освіту впродовж усього життя.

Ключовими принципами навчання за цієюмісні орієнтирами Освітньої програми «Дитина» є такі: *багаторіантності*, реалізація якого передбачає спрямованість дитини на пошук різноманітних варіантів правильного рішення, а не задоволення одним; *радісного навчання*, що вимагає створення доброзичливої, психологічної комфортої, позитивної забарвлених атмосфер, насиченої радістю відкриття, успішного розв'язання завдання; *партнерства*, взаємної зацікавленості, рівноправного кола дорослих і дітей, об'єднаного лише прагненням спільного пошуку й відкриття істини. Актуальним лишається і принцип концентричності при подачі матеріалу: від групи він поступово ускладнюється і розширюється. Продовжуючи традиції попередніх видань Програми «Дитина», ми вибудовували методичні рекомендації на основі принципів *гуманістичної спрямованості та психологічної культури освітнього процесу, орієнтації на кохану дитину як на індивідуальність, узгодженості цілей родинного та суспільного виховання*.

Гуманістичний підхід до здійснення освітнього процесу, спрямованого на повноцінний цілісний розвиток особистості, передбачає урізноманітнення форм навчання та виховання дітей для забезпечення переваг, які виявляє кожна з форм.

Так, *індивідуальний формат діяльності* з дитиною є ефективним для виконання творчих, пізнавальних та ігрових завдань різного рівня складності, що забезпечують диференційований підхід до кожного з урахуванням темпу розвитку. Для одних дітей характерним є швидкість і точність виконання завдань, висока особистісна активність. Для інших — повільності дій, невпевненість і потреба у керівництві. Індивідуальні форми роботи сприяють подоланню окремих прогалин у знаннях і вміннях, дають змогу поглиблено працювати над формуванням особистісних якостей. Узгодженість педагогічних вимог та індивідуальних можливостей дитини забезпечує її позитивне ставлення до пізнавального процесу, в якому вона може не лише усвідомити свої

Від авторів

4

Від авторів

5

помилки, а її знайти способи їх виправлення, відчути задоволення від гарно виконаного завдання, здійснених добрих справ, власних здобутків і досягнень. Індивідуалізована освітня діяльність передбачає уміння вихователя працювати одночасно з дітьми різного рівня розвитку, з різним складом мислення та рівнем мотивації й відповідно добирати методи і способи навчання і виховання з урахуванням індивідуальності кожної дитини. Важливість застосування індивідуальних форм виявляється в тому, що вони готують дитину до роботи у мікрогрупах, в тому числі у парах. Така співпраця з іншими дітьми привчає взаємодіяти і виробляти колективну рішення на основі аналізу індивідуальних пропозицій учасників мікрогрупи.

Не менш значимим для становлення й розвитку особистісних якостей є включення дітей у групову (по троє-шестero) чи колективну роботу, в якій діти взаємодіють як цілісний об'єднаний колектив однодумців, одна команда. Без цього неможливе проведення квестів, театралізованих вистав, рухливих ігор, загальногрупових занять. Так, заняття у вигляді квесту розглядається як свого роду розвідницька гра-змагання, в якій за відгадування загадок гравці отримують бонуси. Суть такого заняття — привести дітей у стан захоплення спільним метою, як-от: пошуком скарбу, викоріненням дрізів із полону, допомогою веселим чоловічкам тощо. Квестова форма заняття вимагає від гравців вміння взаємодіяти, домовлятися один з одним, спільно обговорювати й аналізувати інформацію, виконувати взяті на себе ролі, доводити свої судження, переконувати, вивляти винахідливість, кмітливість. Отже, розвивально-виховний ефект групової взаємодії виявляється в тому, що у просторі гри чи заняття стикаються різні особистості, яким для досягнення спільного результату потрібно навчитися узгоджувати свої наміри, інтереси, дії, вивляти власну позицію, розуміти і враховувати можливість існування відмінної від власної точки зору.

Авторський колектив має надію, що, акумулюючи власний творчий потенціал та користуючись нашими порадами, вихователі зможуть зробити життя дітей у дошкільному закладі цікавим, активним, наскіченим, тобто таким, що дарує радість дорослим і дітям.

З повагою автори

Від авторів

6

7

За європейськими стандартами в дошкільному віці виокремлюють лише молодший і старший дошкільний вік. В українських дошкільних закладах — ще й дітей середнього дошкільного віку (п'ятого року життя). Тож, намагаючись відповісти європейським вимогам, прагнемо водночас не порушувати українські традиції і подаємо методичні рекомендації для роботи з дітьми кожної вікової групи.

За кожною віковою групою інформація подається трьома блоками: «Дитина — родина» (методичні рекомендації щодо реалізації виховних і навчальних завдань в умовах родинного виховання), «Дитина — вихователь» (методичні рекомендації з реалізації програмових завдань в освітньому процесі дошкільного закладу), «Дитина — діти» (методичні поради з організації освітнього середовища, сприяливої для вирішення освітніх завдань, і рекомендації щодо стимулювання міжособистісних контактів виховавців у різних видах дитячої діяльності). До кожної з освітніх ліній автори пропонують читачам «Методичну скриньку», яка містить практичні матеріали, конкретні розробки планів-конспектів занять, дидактичних ігор, вправ, сценаріїв розваг тощо.

З огляду на специфіку організації різних форм інклузивної освіти в системі роботи дошкільних закладів вбачається доцільним надання методичних рекомендацій щодо роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби. Ці рекомендації будуть корисними як педагогам, так і батькам таких дітей.

Крім методичних рекомендацій щодо роботи з сімома освітніми лініями, згідно з БКДО, автори дають поради стосовно варіативної складової, яка представлена чотирма напрямами: «Подорожуємо у світ англійської мови», «Комп'ютерна грамота», «Шахи», «Хореографія».

За останні роки в освітньому просторі України з'явилася достатньо сучасних посібників і методичних розробок для роботи з дітьми за різними напрямами дошкільної освіти, які автори Програми рекомендують застосовувати у роботі з дошкільнятами. Більшість з них мають гриф МОН України.

Пояснювальна записка

8

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Методичні рекомендації укладено відповідно до розділів Освітньої програми «Дитина» з урахуванням пріоритетів освітньої діяльності сучасних дошкільних навчальних закладів. Видання містить методичні поради та практичні розробки, що сприяють реалізації освітніх завдань Програми, утворюючи з нею єдиний програмно-методичний комплекст.

Оскільки сама Програма побудована за лініями Базового компонента дошкільної освіти — Державного стандарту дошкільної освіти України (редакція 2012 р.), методичними рекомендаціямі до неї можуть користуватися, крім педагогів, які працюють за цією Програмою, а також поглибити її удоціонализтувати свої знання з питань організації виховання і навчання дітей раннього і дошкільного віку, отримати професійну підтримку в цій складній діяльності. Автори адресують свої методичні рекомендації не лише педагогам, але й батькам, розглядаючи їх як активних і відповідальних учасників освітнього процесу. Батькам доступномовно повідомляють про основні аспекти освітньої роботи з дітьми певного віку в умовах родини. Увагу ж педагогів зосереджують на двох основних моментах: вирішенні освітніх завдань у різних формах організації діяльності дітей та навчально-методичному забезпеченні самостійної діяльності дітей у розвивально-методичному середовищі груп.

Структурна організація посібника, що містить методичні рекомендації, охоплює всі освітні лінії відповідно до змісту Програми.

Звертаємо увагу на те, що всі розділи подані за єдиними принципами побудови Освітньої програми, тобто за віковими групами: «Перша молодша група "Крихіткі" (третій рік життя)», «Друга молодша група "Малата" (четвертий рік життя)», «Середня група "Чомусики" (п'ятий рік життя)», «Старша група "Фантазери-мрійники" (шостий рік життя) та «Дослідники» (сьюмий рік життя). У старшій групі об'єднано рекомендації щодо роботи з дітьми шостого і сьомого років життя.

Автори розділів «Методичних рекомендацій до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років "Дитина"»

Методичні рекомендації до реалізації освітньої лінії «Особистість дитини» — О.Л. Богініч, Л.В. Гаращенко, Г.В. Смольникова.

Методичні рекомендації до реалізації освітньої лінії «Мовлення дитини» — Н.В. Гавриш, І.Є. Товкач.

Методичні рекомендації до реалізації освітньої лінії «Дитина в соціумі» — М.А. Машовець, О.Д. Літіченко.

Методичні рекомендації до реалізації освітньої лінії «Гра дитини» — О.О. Стасенна.

Методичні рекомендації до реалізації освітньої лінії «Дитина у природному довкіллі» — Г.В. Беленька.

Методичні рекомендації до реалізації освітньої лінії «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» — М.А. Машовець, О.В. Коваленко, Н.М. Голота.

Методичні рекомендації до реалізації освітньої лінії «Дитина у світі культури», зокрема: з організації образотворчої діяльності — О.А. Половіна; з організації театралізованої діяльності — Н.Б. Сиротич; з організації музичної діяльності — О.А. Іваненко; з ознайомлення з художньою літературою — Н.В. Гавриш.

Методичні рекомендації до реалізації роботи з дітьми з особливими освітніми потребами — О.В. Мартинчук, В.М. Вертугіна.

Методичні рекомендації до реалізації варіативної складової, зокрема: з напрямом «Подорожуємо у світ англійської мови» — Н.І. Мельник; з напрямом «Комп'ютерна грамота» — А.В. Кишинська; з напрямом «Шахи» — Ю.О. Волинець; з напрямом «Хореографія» — О.А. Іваненко.

9

КОНСТРУЮВАННЯ

Дитина — родина. Конструювання є одним з найулюблених видів діяльності дитини. У процесі конструювання відбувається становлення і розвиток базових якостей особистості: активності, самостійності, ініціативності, наполегливості тощо. Разом з батьками дитина на зарубки буде займатися конструюванням. Радимо дорослим разом з дитиною будувати з кубиків і цеглинок вежу, ліжко тощо, тим самим навчаючи її створювати найпростіші конструкції.

Дитина — вихователь. Для дітей цього віку характерними є сюжетно-відобразувальні ігри, маніпуляції з предметами. Вихователю важливо знайомити дітей з можливостями будівельного матеріалу, створюючи разом з ними найпростіші конструкції: будувати вежу, складаючи у певному порядку кубики та (або) цеглинки, створювати доріжку — одну цеглинку кладе дитина, іншу — вихователь. Малюк буде радіти, якщо створене з кількох цеглинок ліжечко підіде за розміром улюбленій іграшці — ляльці чи ведмедиці. Необхідно спонукати дитину правильно називати будівельний матеріал, вчити розрізняти зовнішні якості предмета: порівнюючи цеглинки та кубики за розміром, прикладаючи їх одне до одного. Таким чином відбувається зачленення дітей спочатку до так званого безкорисливого конструювання (за М.М. Подоляковим), спрямованого на виявлення властивостей об'єктів і зв'язків безвідносно до виконання будь-яких практичних завдань, а потім — до утилітарного, спрямованого вже на вирішення конструктивних завдань.

Дитина — діти. Ігри з будівельним матеріалом в ранньому віці носять індивідуальний характер. Рухи дітей ще недостатньо уздовженні, необережний рух може зруйнувати конструкцію. Тому діти віддають перевагу індивідуальному «будівництву». Вихователь може звернути увагу дітей на гарну (міцну) будівлю когось із дітей, стимулюючи їх тим самим до конструювання.

ДИТИНА У СВІТІ КУЛЬТУРИ

ОБРАЗОВОРЧА МАЙСТЕРНЯ

Дитина — родина. Організація умов для образотворчої діяльності сім'ї передбачає усвідомлення дорослими значимості цього виду діяльності для повноцінного розвитку дитини. Досить

часто батьки обмежують можливості дитини щодо виявлення творчості: не дозволяють займатися малюванням, ліпленням, аплікацією, вважаючи, що від такої діяльності більше шкоди, аніж користі — помальовані шпалери, забруднені меблі, одяг тощо. Проте задоволення від такої діяльності слугує набагато важливішим стимулом для її підтримки, аніж певний безлад, що супроводжує таку діяльність. Рекомендуємо батькам набратися терпіння і створити умови, які дадуть дитині зможу здобути образотворчі навички та отримати задоволення і користь від творчості.

Для дітей раннього віку характерним є малювання каракулів. Таке малювання сприяє розвитку координації, ритмічності рухів, зорового контролю за рухами (лінії, штрихи, зигзаги). Радимо для такої діяльності використовувати не лише горизонтальні, але й вертикальні поверхні (для цього на стінах варто закріпити однотонні шпалери або аркушів вітаману). Дорослий має вільяко підтримувати бажання дитини займатися образотворчою діяльністю на рівні її можливостей. Варто створити розвивальне середовище, наповнене яскравими барабами, різноманітними формами, підтримувати виявлення дитиною емоційної чутливості під час сприймання красивого, створювати ситуацію мильування. Підтримувати інтерес до образотворчої діяльності допоможе включення дорослого у цікаву для дитини художню діяльність: дорослий малює, заохочуючи дитину приєднатися, запрошує використовувати у грі як предмети-замінники вироби, виготовлені власними руками.

Користь ліплення не перебльшена, адже це єдиний вид діяльності, який потрібно руку дитини до письма, тобто тренує дрібну моторику руки для тривалого користування ручкою або олівцем. Пам'ятаючи про це, батькам слід подбати про організацію такого важливого виду діяльності: забезпечити матеріалами для ліплення (солоні тісто, пластилін, легомаса тощо), створити атмосферу зацікавлення, прагнення до творчості спільно з дитиною.

У домашніх умовах заняття з ліплення не потребують осцилівних виграт: будь-яка робота дорослих з тістом може стати цікавою і для малюка. Починаючи з 2 років, долучайте малюка до цього цікавого заняття: пропонуйте відцинуту шматочок тіста, прокотити його між долоньми, приплюснути. Такі вправи будуть корисними, адже вони тренують м'язи та сприяють координації рухів. З часом навчіть дитину ліпіти колобка, вареничок, бублик тощо. Важливо, щоб виріб дитини був гарнір, спечений, а не потрапив у сміттєве відро. Згодом, з 4–5 років, навчіть дитину самостійно діліти шматок на частини різної величини (більші та менші), відповідно до задуму створення образу виготовляти в них різні деталі, з'єднувати між собою. Також можна показати дитині

39

38

ні, як з цілого шматка, шляхом розрізання стекою (або негострим пластиковим ножем) можна зробити, наприклад, лапки будь-якої тварини. А голову та хвостик виготовити з інших частин та придати, використовуючи прийом стискання та примазування. Вушка можна зробити прийомом витягування з цілої частини. Усі дії бажано супроводжувати коментуванням, віршованими рядками, гумором...

Такі заняття на кухні, можливо, відберуть у вас трохи часу, проте компенсацією буде гарний настрій вашої дитини та сформовані навички, які стануть їй у пригоді в майбутньому. Знайдіть можливість усію родину відвідати майстер-клас з гончарства. Такий вид дозвілля подарує незабутні враження не лише дитині, але й дорослім. Адже здавна це ремесло вважалося сакральним: глина — цілющий матеріал, вироби з якого є корисними для здоров'я.

Дитина — вихователь. Першими засобами образотворчої діяльності малюка стають кольорова крейда, пензлик, м'які олівці. З огляду на відсутність навичок малювання у дітей вихователь заохочує їх малювати долоньками і пальчиками, водою, штампами, крейдою, гашевими фарбами, олівцями. Останнім часом створено численні альбоми, спираючись на малюнок-заготовку діти доповнюють його, використовуючи плями, лінії, крапки, мазки тощо.

Не менш важливою і цікавою для малюків діяльністю є ліплення, яке також радимо застосовувати як спільну з дитиною діяльність. Дітям подобається занурювати руки у тісто для випічки, приготоване турботливими бабусиними чи матусиними руками, малюки обожнюють ліпіти колобочки, пиріжечки, печivo у вигляді зайчиків, білочок...

Для дітей раннього віку можна порадити використовувати ліплення із солоного тіста, яке є одним із найбезпечніших видів образотворчої діяльності. Добре охолоджене тісто дорослий розкочує на дощці, яку попередньо збрізкує водою. З пласта тіста разом із малюком він виготовляє виріб, який потім можна запекти в духовці або підсушити до повного затвердіння. Далі вироби можна розфарбувати. Незалежно від того, який матеріал буде обраний, прийоми ліплення, які опановує дитина, починаючи приблизно з 2 років, поступово ускладнюються та вдосконалюються: від розкочування, розплющування, вдавлювання до прищипування.

Дитина — діти. Дитині третього року життя в її образотворчій діяльності не потрібні партнери-однолітки. Навпаки, вона, як правило, не вміє співпрацювати з іншими дітьми, тому дорослий виступає основним організатором їхніх дій.

Радимо пропонувати дітам для художньої творчості те, що є під рукою, адже все, що залишає слід на поверхні, може слугувати матеріалом

для малювання: стара губна помада, тіні для повік, олівці, фломастери, фарби, кольорові крейдочки. Не забороняйте дітям експериментувати з цими матеріалами. Організуйте в групі кутючик творчості таким чином, щоб у дітей були горизонтальні (столик) та вертикальні поверхні (зворотна сторона магнітної дошки, мольберт або частина стіни з наклеєнним білим вітаманом для малювання). Матеріали для творчості покладіть у спеціальний кошик або скриньку. Дайте кожній дитині можливість самостійно обирати той матеріал, яким вона хоче малювати, але допоможіть їй пізнати властивості кожного. Запропонуйте водити по поверхні різними матеріалами, з різною силою натиску. Орієнтуйтесь на настрій та бажання дітей. Така діяльність може виникнути спонтанно.

МУЗИЧНИЙ КАЛЕЙДОСКОП

Дитина — родина. Дитина від народження потрапляє у світ музики дорослого світу, зумовлений смаковими вподобаннями її батьків: одні польблюють класику, іншім до вподобі реп, а хтось є фанатом народної музики чи естради. Отже, музичі має належати одне з центральних місць у життєдіяльності родини і дитини, якщо ви хочете виховати високодуховну особистість, здатну відчуваючися на красі і творити її. Батьки мають збагачувати досвід дітей музичними враженнями, виказувати своє ставлення до музичних творів і заохочувати малюків розділяти з дорослими свої естетичні почуття. Якщо в родині є традиція пристівування, дитина також приднається до цього творчого процесу і поступово привичиться підспівувати окремі склади, слова і закінчення фраз, буде включати тіло до реагування на музичний твір: плескати в долоні, тупотіти, хитати головою і руками. Батькам під силу розвивати музичні здібності малюка, музичний смак вже з раннього віку. Добре, якщо слухання музики або спів перегукуватимуться з іншими видами художньої діяльності дітей.

Дитина — вихователь. Музичні заняття — провідна форма організації музичної діяльності дітей в умовах дошкільного закладу. Вони є основою цілісного процесу музичного виховання, навчання та розвитку дошкільників. Заняття в цій групі проводяться двічі на тиждень і тривають не більше 15 хв.

Слухання музики. У процесі цього виду діяльності музичний керівник заличує дітей до світу як інструментальної, так і вокальної музики, а також надає перші знання про називу та характер музики, розповідаючи перед прослуховуванням про зміст музичного твору. У цьому віці для слухання музики доцільно використовувати програмові контраст-

ні твори, в яких втілені характерні яскраві образи через засоби музичної виразності.

Для ефективного сприйняття музики у дітей дошкільного віку необхідно викликати інтерес до прослуховування через цікаву розповідь про музичний твір, який вони будуть слухати, після чого доцільно дати науковий матеріал для підкріплення образного змісту, викликаного музикою.

Спіс. Пісні для дітей цього віку повинні бути цікавими за змістом, мати просту мелодію з короткими музичними фразами, що повторюються, та нескладним текстом для вимови. Перед розучуванням пісні музичний керівник повинен зробити вступну розповідь про її зміст, а завдяки виразному виконанню викликати у дітей інтерес.

У процесі вивчення пісень музичний керівник повинен артикуляційно чітко промовляти всі слова, а також пояснювати значення незрозумілих слів або речень. А для формування чистого інтонаційного співу музичний керівник повинен співати разом з дітьми таким чином, щоб музичний супровід не заважав їх виконанню, а тільки підтримував (бажано на *piano*).

Необхідно поступово привчати дітей до злагодженого співу, не перериваючи, якщо вони співають неправильно. До музичної фрази, яка злагоджено не вийшла, доцільно повернутися після виконання пісні. Обов'язково необхідно заохочувати та хвалити дітей, у яких не виходить підспівати разом з іншими.

Музично-ритмічна діяльність. У процесі цього виду діяльності дітей потрібно вчити починати та закінчувати рухи разом з музикою. Музичний керівник постійно повинен звертати увагу дітей на виразні та чіткі виконання рухів, а також змінювати їх відповідно до контрастних змін у музичному супроводі. Діти в цьому віці набувають наочного крокування в одній лінії одно за одним, а також вчаться рухатися по колу. Для того щоб ефективно засвоювались нові музично-ритмічні рухи та вправи, дорослий повинен постійно показувати їх, адже тільки через наслідування діти зможуть досягнути певного результату.

ТЕАТРАЛЬНА МОЗАІКА

Дитина — родина. Малюк з перших років життя має задатки до різних видів мистецтва, тобто синкретичну мову мистецтва дитина розуміє, відчуває та проявляє бажання наблизитися до неї. Дитині раннього віку осібливу насолоду дарує момент перевтілення, рження, вона обожнєє входити в різні образи, заохочує дорослих підтримати її гру. Тож батькам радимо використовувати можливості для підтримки

де повинно бути багато різноманітного матеріалу для перевтілення дітей у різні образи. Можливість контролювати та коригувати свій обraz у дзеркалі — важливий чинник розвитку творчих здібностей дітей, забезпечення їхньої активності.

ЛІТЕРАТУРНА СКРИНЬКА

Дитина — родина. Сила виховного впливу мистецтва художнього слова, як і мистецтва загалом, полягає у тому, що воно має викликати у людей різноманітні емоції, переживання, настрої. Образність, виразність художнього тексту зумовлюють емоційність його сприйняття. Проте літературний твір не може здійснити сам по собі виховний вплив на дитину в процесі слухання, дорослий зобов'язаний керувати дитячим сприйманням. Виразне читання сприяє виникненню у малюків діяльністі уваги: вони чітко увівлюють собі герой твору, обстановку дії, картини природи. На горні почуттів, переживань, що виникають, у дітей формується об'єктивне ставлення до фактів, герой пойманий, іх адекватна оцінка.

Важливо правильно добирати художні твори. Так, дітям раннього віку доступні казки «Звіриного епосу», про тварин, оскільки вони ...змушують їх сміятися й думати, пробуджують їх цікавість та увагу до явищ природи, але не розбуркують молоду фантазію дивоглядними образами заклітих замків, царів, розбійників, драконів та демонів, не тривожать молодого чуття страшними трагічними пригодами та не-зрозумілими для дітей відносинами обох статей».

Проте має значення не лише правильний добір твору, але й його прочитання дітям. Спостереження за дітьми засвідчили, що на малюків 1,5–2,5 року виразні інтонації впливають як у розмовному мовленні, так і під час читання їм художніх текстів. Інтонаційна виразність читання зумовлює підвищену увагу дітей, зосередженість, яка ще не властива ранньому віку.

Здатність дітей реагувати на інтонації особливо яскраво виявляється в ході спостереження за їхньою поведінкою на заняттях, на яких читання тексту супроводжувалось показом іграшок. Спочатку іграшки поглинають усю їхню увагу, та вже під час повторного читання художнього тексту діти починають уважно слухати дорослого і стежити за його діями. Дорослий мусить максимально передавати дітям задум автора, ідею твору, розкрити образи герой, їхню суть. Слід пам'ятати, що кожне слово тексту має певне симболове навантаження і тому має вимовлятися з відповідною інтонаційною виразністю. Саме це надає словам тексту активну, впливову силу. Читання твору стає

ініціативою дитини. Варто, використовуючи образні іграшки, театральні ляльки, театр пальчиків та інші види театральної атрибутики, заохочувати дитину не лише до сприйняття театралізованого дійства, а й до спільніх з дорослим дій з ляльководіння, перетворення, декламування тощо.

До трьох років малюку не варто ще відвідувати вистави в театрі, пропоет коротенькі інсценізації сприятимуть налаштуванню дитини на сприйняття цього виду мистецької діяльності.

Дитина — вихователь. З дітьми третього року життя активно застосовують театралізовану діяльність як засіб психічного розвитку малюків, стимулювання їх творчих проявів. Вихователь щотижня готує для дітей виставу за творами, які вивчаються. Для цього вже може використовувати настільний театр або театр ляльок, проте педагогові не можна ховатися за ширму під час показу вистави, щоб не втратити контрол над групою дітей, ляльку треба тримати на руці перед собою і підтримувати зоровий контакт з дітьми. Для коротеньких вистав використовуються тексти потішок, віршиків, забавляючих, коротких казок з повторами, до яких варто долучати малюків. Список текстів, які підходять для драматизації в ранньому віці, подано у Програмі. Крім показу коротких вистав, дітей залишають до спільноти з вихователем гри-діалогу за допомогою театральних ляльок. Особливу увагу вихователь відводить за способи ляльководіння, вчити узгоджувати слова з рухами, намагається викликати у дітей позитивне ставлення до ігор-драматизацій. Враховуючи досить обмежені можливості малюків, основну роль в їх організації дорослий має брати на себе. Це одним з аспектів підготовки дітей до театралізованої діяльності є підготовка святочних виступів дітей у програмі розважального заходу тощо. До цього виду діяльності можна залучати лише тих дітей, хто виявляє інтерес до публічного виступу. Важливу роль при цьому відіграє приклад дорослого, сквалення й інші способи мотивації малюків. Зауважимо, що елементи театралізації доцільно включати в різні види занять з дітьми.

Дитина — діти. Малюки раннього віку самостійно не можуть реалізувати сюжет з використанням іграшок, об'єднатися з іншими дітьми для гри-драматизації, ім потрібне керівництво педагога, який виступає організатором цього виду ігор. Проте в зоні доступу дітей мають бути різноманітні елементи театральної атрибутики: настільні театри до відомих дітям казок, деталі настінного, стенового театру — фланелеграфа або його магнітного варіанта, набори картинок до відомих діттям текстів тощо. Дорослий заохочує дітей грati, імпровізуати, використовуючи іграшки, повторювати діалоги з розгортає власні. У гру під час театралізації доцільно включати в різні види заняття з дітьми.

словесною дією, призначення якої — загострити почуття дітей, дати поштовх їхнім думкам, викликати у них емоційний відгук. У ході читання дорослий не має залишатися байдужим, він зобов'язаний передати своє ставлення до фактів, зображеніх у творі, викликати у дітей певний настрій думок і почуттів. За таких умов художній твір переконує, захоплює дітей, впливає на їхнє виховання. Саме в цьому полягає сенс і призначення мистецтва виразного читання.

Дитина — вихователь. Малюків вчать розуміти зміст коротеньких казок («Ріпка», «Рукачика», «Коза-дереза»), використовуючи унаочнення (ілюстрації, фланелеграф, ляльковий, карточний театр); залишають до показу окремих дій казкових героїв, стимулюють висловлювання дітей (наслідування, повтори).

На третьому році життя дітей спонукають до відтворення змісту казок за допомогою запитання вихователя, залишають до ігор-драматизацій та театралізованих ігор за змістом добрі знайомих казок у музичному супроводі, з нескладними атрибутиками (хусточкою, шапочкою, хвостиком); показують різні види театрів за змістом знайомих казок.

Дитина — дитина. На третьому році життя малюкам ще не доступні самостійні дії на основі або за змістом літературного твору, не можливі комунікації художнього змісту за літературними чи фольклорними творами без участі дорослого, який виступає транслятором художнього слова. Дорослий може залучати дітей до короткого промовлення коротких текстів, до драматизації діалогів з коротких казок. Під наглядом вихователя діти можуть розглядати ілюстрації у знайомих книжках, що відповідають цьому віковому періоду. Головне, щоб діти отримували задоволення від спілкування з книгами.

ДИТИНА У СВІТІ КУЛЬТУРИ

ОБРАЗОТВОРЧА МАЙСТЕРНЯ

Дитина — родина. Важливо умовою для формування інтересу до естетичної діяльності у дітей молодшого дошкільного віку є дозвіл на експериментування з фарбами, пензликами, губками, різним папером, олівцями, крейдочками тощо. Зauważмо, що особливу увагу варто звернути на дотримання правил безпеки: матеріали мають бути нетоксичними, потрібно уважно слідкувати за тим, щоб дитина не насходила собі. Після образотворчої діяльності, з метою формування охайності, запропонуйте дитині допомогти прибрати та помити руки.

Малюки обожнюють гру. Тож забезпечення позитивних емоцій досягається зацікавленням, налаштуванням дитини на естетичну діяльність за допомогою ігрових прийомів: пропала зелена фарба (змішило жовту і блакитну); листя покинуло стовбур дерева; пальчиками відтворимо шум дощу; запалюємо вогнища на ялинці тощо. Позитивне емоційне тло в процесі малювання досягається за рахунок виконання дитиною завдання спільно з дорослим. Наприклад, можна запропонувати змішати харчові барвники з дитичним кремом, отриманим суміш по-класти на білу клейонку (розмір клейонки має бути такий, як у аркуша ватману). Потім запропонуйте дитині погратися: спочатку одним пальчиком проводите лінії від однієї фарби до іншої, поступово задіюючи повністю обидві руки. Така нескладна експериментальна діяльність викликає позитивні емоції та слугує основою оволодіння дитиною прийомами малювання пальчиками та долоньками. Важливим для дітей молодшого дошкільного віку є знайомство з кольором (доречним буде прийом «колір як асоціація»: жовтий — жовток, сонечко, пісок; синій — небо, море, волошки тощо), властивостями фарб та інших зображенувальних матеріалів, засвоєння закономірностей: фарба та олівець залишають слід, чим сильніше натискаєш, тим товща лінія; фарба сохне, а на вологій поверхні розтікається тощо.

З трьох років починайте знайомити дитину з властивостями фарб. Розкажіть казку про Фею фарб, принца Пензліка, Короля паперу та Чарівну водицю. Свою розповідь супроводжуйте показом дій: пензлик гуляє по папері сухий, потім потрапляє у чарівну водичку (зверніть увагу, який слід залишає сухий та мокрий пензлик, як зафарбовується вода), далі зустрічається з фарбою (спочатку з червоною, потім із зеленою, жовтою). Поступово гра ускладнюється, додаються нові кольори, пензліки різних номерів. Під час гри пензлик має бути не лише

у руці дорослого, але й у дитини. Усі дії дорослого дитина повторює разом з ним. Такі ігри корисні для сенсорного розвитку і стимулюють творчість. Якщо ви бажаєте розвивати образотворчу здібності дитини, створіть ситуацію успіху: дайте відчуття дитині радість від результату власної діяльності. Це забезпечується використанням технік нетрадиційного малювання. Для дітей 2–4 років — це малювання долоньками та пальчиками. Ефект від такої техніки неперевершений: без зайвих зусиль дитина отримує певну форму, яка може слугувати основою будь-якого образу. Наприклад, відбиток долоньки з щільно притиснутими пальчиками — квітка, тильпан, з розцепленими — пташку тощо. Деталі можна домалювати пензліком або пальчиком. Дитина отримує задоволення від процесу малювання, а також від того, що її діяльність позитивно оцінюють, що вона важлива.

Дозвольте дитині брати участь у підготовці до свят або інших подій у родині. Для такої діяльності можна використовувати будь-які матеріали, які можна kleiti на будь-яку поверхню. У кожному домі знайдуться старі журнали, деталі декору зіштовщеного одягу, пайетки, пір'янки, капрітики тканини тощо. Усі ці матеріали можуть слугувати деталями декорування різноманітних речей. Наприклад, навіщо купувати рамку для фото, якщо ви можете виготовити її з дитиною, використавши картонну коробку та різні елементи декору. Вирізати основу — це спадок дорослого, а дитина чотирьох років може запропонувати, чим саме можна її прикрасити, розташувати на поверхні виробу деталі.

Діти молодшого віку залибки займаються ліпленням. Вони легко складають прийомами використання глини, солоного тіста чи іншого матеріалу для ліплення і тому очевідно беруть участь у створенні спільніх з дорослим виробів: хвостик для зайчика, листочек для моркви тощо.

Дитина — вихователь. Для навчання малюків основам малювання пропонуємо використовувати нетрадиційні техніки, оскільки вони гарантовано забезпечують успішний результат. Наприклад, малювання курчатка відбитком картоплинки, вмоченим у жовту фарбу, дає змогу дослігти кращого результату у порівнянні з малюванням курчатка пензліком. Такий підхід не спростує процес малювання і у жодному разі не нівелює оволодіння навичками роботи з пензліком (адже ним можна домалювати очко, лапки, дзьобик тощо). Часткове використання пензліка, яким пропонуємо домалювати деталі (крапки, лінії, пляточки), поступово можна замінювати його повним застосуванням для досягнення певного зображення. Давайте дітям пензліки різних номе-рів, запропонуйте, вмочуючи їх у фарбу, отримувати різні за розміром мазки, лінії, зигзаги, плями різних розмірів, форм, кольорів. Такий до-

свід згодом стане основою опанування прийому обведення контуру та сформує уміння зафарбовування предмета не виходячи за його контур. Радимо надавати перевагу колективним видам роботи, хоча малюки вже здатні виконувати й індивідуальні роботи на запропоновану вихователем тему.

Ліплення — важливий для малюків вид художньої діяльності. Для дітей молодшого дошкільного віку так само використовують солоне тісто, яке виготовляють дорослі. Завдання для педагога — стимулівувати задоволення дітей від результатів діяльності заохоченням, схваленням, підкресленням значущості їхніх зусиль для отримання позитивного результату.

Крім солоного тіста, матеріалом для ліплення може бути глина. Вона є чудовим матеріалом для виготовлення виробів знайомими дітям прийомами скручування, сплющування, примазування, защипування, з'єднування. Тематика робіт має бути дуже простою з огляду на малій життєвий досвід дітей.

У молодшій групі дітей починають навчати аплікації. Для цього використовують паперові серветки різних кольорів, клейстер та картон, на який нанесені контури різноманітних зображень, які знайомі дитині (тварини, рослини, іграшки тощо). Пропонуйте дітям відрізати від серветки шматочок і, стискаючи та прокочуючи між пальчиками, зробити кульку. Ці кульки можна сортувати за кольором — такий прийом позитивно сприяє на засвоєння дітьми кольорів. Наступний етап — намашування поверхні клейстером (виготовляється з борошна та води шляхом заварювання). Для цього потрібні клейові пензлінки (можна також застосувати щіточки для фарбування — вони широкі, і дитині достатньо зробити кілька рухів, щоб намастити усю поверхню). А далі починається найцікавіше: посипання кульками клейової поверхні, яке можна перетворити на розвагу. Поступово, у міру набуття досвіду, дитина вчиться поєднувати на поверхні кульки різних кольорів. Виконання простих робіт вчить дітей орієнтуватися на папері, розрізняті кольори та геометричні фігури, створювати за їх допомогою нескладні композиції.

Дитина — діті. Більш вільна у своїх діях з образотворчим матеріалом дитина починає відчувати шире задоволення від художньої діяльності, причому гра часто так невідивно поєднується з процесом образотворення, що неможливо провести між ними межу: відсутність технічних навичок дитини компенсує створенням ігрової ситуації, фантазію. Вихователь має створити умови для забезпечення різноманітних ігор дітей із зображенувальним матеріалом поза заняттями.

МУЗИЧНИЙ КАЛЕЙДОСКОП

Дитина — родина. У молодшому дошкільному віці музичне виховання малят має набути певну спрямованість з урахуванням доступних для дітей видів музичної діяльності. Більшість малюків вже визначилася зі своїми передбаченнями: одним подобається танцювати, хтось любить співати, а для когось найкращими стають моменти гри на музичному інструменті. Є чимало малят, які надають перевагу музичній діяльності в цілому, емоційно реагують на звучання музики і радіють будь-якій можливості долучитися до неї. Завдання батьків — підтримувати інтерес дітей до музичної діяльності, урізноманітнювати види музичної діяльності і музичні жанри, які пропонуються малюкам. Діти здатні засвоїти досить об'ємний музичний репертуар, та батькам слід потурбуватися, щоб він був діяльним, а не дорослим, придбати і пропонувати дитині музичні ігри, самим долучатися до них. Батькам варто не просто підтримувати дитину в її діях, а поступово формувати культуру виконавської діяльності, націлювати малюка на музичне виконання, підтримувати прагнення самовиражатися засобами музичної діяльності, поєднувати її з творчістю дитини в різних її видах: малюванні, конструкованні, ліпленні.

Дитина — вихователь. Заняття в цій групі проводяться два рази на тиждень, тривалість занять складає 15 хвилин.

Слухання музики. Музичні твори для сприйняття дітьми цього віку на своємістю повинні бути яскравими та емоційними. Доцільно пропонувати дітям для прослуховування контрастні музичні твори попарно, що дає можливість вчити порівнювати та визначати характеристики творів, а також формувати правильний тезаурус. У цьому віці дуже важливо вчити дітей уважно слухати музичний твір від початку до кінця, не перериваючи розмовами або запитаннями.

Спів. У цьому віці до розчучування пісень доцільно починати застосовувати з дітьми поспівки з метою формування у них основних вокальних навичок. Вчіть дітей сидіти рівно, спираючись на спинку стільця а також слухати одне одного. Перед розчучуванням пісні музичний керівник знайомить дітей із змістом та характером пісні, а також формує цілісне уявлення про її мелодію. Після цього починається робота над чистотою інтонації (правильним звукоутворенням, чіткою дикцією та диханням), в процесі якої доцільно розсаджувати дітей, які не чисто співують, поміж гарно співаючими. У процесі навчання співам важливої значення набувають вказівки та покази музичного керівника за допомогою відповідних методів та прийомів.

Музично-ритмічна діяльність. Діти цього віку вже спроможні рухатися ритмічно та узгоджувати свої рухи відповідно до змін у музичній. Вони відчувають дво- та тричастинну форми, зміни в динаміці звучання (тихо — голосно), а також емоційно реагують на різнохарактерну музику (весела, сумна).

Будь-яке розучування музично-ритмічних рухів повинно починатися з показу музичного керівника, для того щоб сформувати правильне уявлення про музичну гру або танок. Лише після того, як діти засвоювати основні навики ритмічних рухів, музичний керівник застосовує тільки словесні вказівки для правильного виконання.

Гра на дитячих музичних інструментах (ДМІ). Знайомство з ДМІ відбувається в цікавій формі, щоб викликати до них жвавий інтерес. У цьому віці діти знайомляться переважно з групою ударних та шумових музичних інструментів. Спочатку необхідно зробити вступну розповідь про інструмент, показати його, а потім заграти веселу мелодію або знайому пісню. Після цього можна надати дітям можливість спробувати самостійно видобути звуки на інструменті. У процесі навчання грі на ДМІ доцільно застосовувати спеціальні музично-дидактичні ігри, які сприяють розвитку музичного слуху та відчуттю ритму.

ТЕАТРАЛЬНА МОЗАЙКА

Дитина — родина. Науковці доводять: природа дитини дошкільного віку є поліхудожньою, свідомість дошкільника здатна сприятими особливості та мистецьку мову усіх видів художньої діяльності. Дитина синкретична за своїми можливостями, вона однією одночасно рухається в різних напрямках і може виявляти себе засобами різних видів діяльності. Діти молодшого віку виявляють особливий інтерес до театралізації. Порівняно з раннім віком вони вже мають більш розвинене мовлення, розширилося коло літературних знань, життєвого досвіду, який вони можуть відобразити засобами театралізованої діяльності. Завдання батьків полягає в тому, щоб максимально підтримувати творчі проповіді малюка, терпливо ставитися до процесу перевтілення за допомогою всіх можливих і неможливих засобів, безкінечні зміни сюжетів для коротеньких сценок, які дитина розігрує в діалогах з дорослими і з самою собою. «Давай я буду тато, а ти будеш мій синок, зайчик...», — такі пропозиції на четвертому році життя часто чують батьки. Проте, на жаль, багато хто з них, інгурюючи неперевершений роль театрального мистецтва, швидко гасить ініціативу дітей більш спокійним способом — телевзором, перед яким вмощують малюка на години. Нагадаємо, що творчий потенціал дитини, загублений в молодшо-

му віці, не можна буде відновити потім на наступних етапах розвитку. Слід пам'ятати, що для малюка театр — не просто вид мистецтва, це спосіб активного й повноцінного життя, могутній засіб природного ефективного розвитку.

Дитина — вихователь. Для дітей дошкільного віку у театрі «все по-справжньому», серця їх відкриті до сприйняття й активної участі у сценічному мистецтві. Можемо сміливо назвати театральне мистецтво мистецтвом дитинства, мистецтвом щастя та краси, мистецтвом волі та самовираження. Театр дає дошкільників можливість пізнати їй безпосередньо торкнутися «тем і образів різних видів мистецтв — вербальних, візуальних, звуко-інтонаційних, синтетичних, які різними мовами засобами відбивають універсалізм світоглядської людини». Тому у молодшій групі вихователь має особливу увагу приділяти організації використанню театралізованої діяльності в різних видах дитячої активності. Радимо здійснювати покази театральних вистав силами вихователів і батьків, запрошених колективів не рідше двох разів на місяць. При цьому вихователь може використовувати елементи театралізації як сюрпризного моменту для супроводу художнього читання, створення мовленнєвих ситуацій тощо на будь-яких видах заняття. Малюки можуть виступати не лише в ролі глядачів. Вони вже і самі виявляють величезне бажання брати участь у підготовці різних коротких інсценівок, виготовлені елементами декорацій, театральних атрибутів до свята чи спільній гри. Отже, в доступі для малюків мають бути різні елементи театрального реквізиту для спонукання їх до активної творчої діяльності. Актуальними для молодшого віку є такі види театру, як: настільний театр іграшок, театр картинон, стендовий театр, театр пальчиків, театр фартуху за змістом численних виразних творів, поданих у програмі.

Дитина — діти. Період молодшого дошкільного віку пов'язується фахівцями із закладнянням основ таких видів театральної гри, як ренесанс (дитина не є дійовою особою, а лише керує роллю персонажа твору) та ігри-драматизації (дитина сама виконує роль персонажа, але при цьому може використовувати ляльки бі-ба-бо чи персонажі театру-рукавички, пальчикового, застосовуючи такі засоби виразності, як міміка, інтонація, пантоміма). Малюки за специфічних вікових осо-бливостей ще не можуть здійснювати колективну театралізовану діяль-ність, та як сама гра знаходить лише на стадії становлення, тож роль дорослого як безпосереднього організатора й учасника дитячих ігор є надзвичайно важливою. Середовище групи має бути наповненим різноманітними атрибутивними матеріалами для самостійних ігор дітей. Ціннісні ставлення дорослого до застосування театрального мистецтва, уведення його в життя дітей відіграє провідну роль.

ЛІТЕРАТУРНА СКРИНЬКА

Дитина — родина. Для дитини молодшого дошкільного віку книга починає відігравати значну роль. Вона охоче слухає коротеньки історії, римує, повторює вірші, радо сприймає простенькі театралізації за змістом літературних і фольклорних творів. Дорослий має підтримувати інтерес дитини до художнього слова. Вдома радимо створити дитячу бібліотечку і знаходити щоденно час для кожної дитини. Радимо спочатку спільно з дитиною розглянути книжку, пояснити, що в книжці є обкладинка (у різних книжках обкладинки різні), окремі сторінки, на яких надруковані різноманітні твори й малюнки, ігри. Варто зауважити, що для виготовлення книжки люди докладають чимало зусилля і коштів, тому книжку потрібно берегти, тоді вона прослужить довго не одному поколінню читачів.

Можна розповісти дитині про свою улюблену дитячу книжку, показати її (якщо вона збереглась). Радимо разом з малюком розглядати малюнки, обговорити, про чого може йтися у творі, спонукати відповідати на запитання, притягуючи сюжет.

Поступово малюк привчається самостійно користуватися книжкою. Гортяючи сторінки книжки, дитина шукає на них малюнки, розмовляє з дорослим про герой твору.

Пізніше покажіть дитині, що казку можна не лише розповідати, в казку можна грати, а й герой — малювати. Дорослій стимулює дитину до відповідей на поставлені запитання. Варто пам'ятати, що малюк здатен до активного слухання, тобто під час слухання його треба залучати відтворювати дії, про які йдеться в тексті, вказувати характерну рису персонажа або просити промовити репліку героя тощо. Тож заохочуйте дитину до прийняття на себе активної ролі під час читання. Крім того, забезпечте дитину зворотним зв'язком, який може мати форму схвалення, наприклад: «Дуже добре, Дмитрику! Це дійсно по-еженик! Чудово, Маринко! Це — продавець» тощо.

Дитина — вихователь. З молодшого віку варто планувати інтегровані заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих чи художньо-мовленнєвих завдань на основі літературного тексту. Казки про тварин належать до «звіриного епосу». Ці казки в алгоритмічній формі розкривають суспільні явища, побут людей. Вони пронизані сатирою, гумором. На основі опису дій та вчинків тварин проводиться аналогія з життям людей: персонажі казок обирають собі старосту, війта, царя, а також господарюють, змагаються, сперечаються, дають і беруть хабарі, принижують слабших. У цих казках діють домашні, свійські (кіт, собака, коза, вівця, баран) та дики тварини

(вовк, лисиця, ведмідь, кабан, їжак), птахи (півень, качка, орел, сова, ворона, горобець), комахи, земноводні (жаба, черепаха) і т. ін. При цьому первігач часто надається свійським тваринам над дикими. Зокрема, у казках про тварин відсутні фантастичні істоти, вони реалістичні. Переважають дії, рух, примовки, приспівки: «Коза-дереза», «Рукавичка», «Колосок», «Солом'яній бичок», «Казка про котика та півника», «Цап та баран», «Пан Коцький», «Лисичка та журавель», «Їжак та засій», «Сірко», «Горобець-молоць», «Цар лев» та ін. Вони є історично найдавнішими.

На четвертому році життя дітей вчать розуміти казки, має добрі запам'ятати відтворювати та відтворювати повтори («котиться-котиться...», «стукає-грюкає...»), образні вирази (вовчику-братьку), передавати зміст знайомих казок, розповідати за змістом ілюстрацій, упізнаючи герой у знайомих казках, висловлювати своє ставлення до них. Залучають дітей також до ігор-драматизації та інсценування художніх творів. Доцільно розповідати казки, а не читати їх. Малюки потребують зорового контексту під час сприймання художнього тексту.

Вихователь, готовуючись до розповідання казки, має добрі запам'ятати текст, щоб дослідно передати змінні, повтори, пісеньки, образні народні вирази. Слід визначити, які слова, фрази потребують уточнення, пояснення, продумати прийоми, час і місце їх пояснення. Варто продумати наочність. До заняття краще підготувати гарно ілюстровані дитячі книжки, набір картинок до тексту казки. Іноді необхідно підготувати дітей до розуміння твору — його змісту, лексики, образів. Наприклад, перед тим як розповісти казку «Козенята і вовк» у міських умовах, вровнівочуючи те, що більшість дітей молодшої групи не бачили живої кози і не мають чіткого уявлення ні про козу, ні про козенят, вихователь має розглянути з дітьми (за день-два до розповіді казки) картину «Коза і козенятами», дати відповідні іграшки.

Малюки охоче повторюють поетичні тексти. Наведемо кілька найбільш ефективних способів зауваження віршів з дітьми, ураховуючи вікові та індивідуальні особливості дітей, зміст літературного віршованого твору.

Зауваження вірша за опорними картинками (до кожного рядка вірша дослідимо створюються чи добираються картинки, тобто до одного вірша добирається кілька картинок). На певному етапі вірш повторюється з пам'яті дослідимо та іх супроводі. Після бесіди за змістом вірша дослідимо пропонує дітям, що раз слухаючи вірш, розклади малюнки за його змістом у відповіді його змісту послідовності, намагаючись самостійно відтворити вірш. Отже, за допомогою зорової пам'яті вірш швидше запам'ятовується.

Ефективними можуть бути ігрові способи заняття, як-от: інсценування (розігруються усі дії, про які йдеться у змісті вірша; відбувається включення рухової пам'яті; ігрові прийоми допомагають більш швидкому запам'ятуванню вірша дитиною молодшого віку); гра-змагання (дорослий влаштовує дітям змагання: хто швидше запам'ятає перші два (три-чотири) рядки вірша після першого (другого, третього, четвертого) прочитування тощо); читання рядків вірша з питальною інтонацією (дорослий читає один рядок вірша з питальною інтонацією: «А я у гай ходила?», а дитина стверджує цим самим рядком: «А я у гай ходила») та ін.

Малюк не вміє ставити перед собою мету запам'ятати, не приймає mnemonic задачу, яка пропонується дорослим. Чим вагоміші мотиви супроводжують діяльність, тим успішнішими будуть результати запам'ятування. Тому вихователь може запропонувати дітям вивчити вірш, щоб зробити приемче мамі, татові, другові на день народження тощо.

Дитина — діти. На четвертому році життя малюком все ще не доступні самостійні дії на основі або за змістом літературного твору. Комунікація художнього змісту за літературними чи фольклорними творами можлива лише за участі дорослого, який виступає транслятором художнього слова. Дорослий може залучати дітей до хорового промовлення коротких текстів, до драматизації діалогів з коротких казок за допомогою ляльок лялькового театру чи іграшок. У книжковому куточку під наглядом вихователя діти можуть самостійно розглядати знайомі книжки, набори ілюстрацій до художніх творів, що відповідають цьому віковому періоду. Варто врахувати, що діти одночасно можуть жадати одну і ту саму книгу, тому в молодшій групі книжки мають бути у двох-трьох примірниках. Можна залучати дітей до розфарбування картинок за змістом відомих дітям художніх творів. За цим заняттям вони можуть проводити тривалий час. Проте ім необхідна позитивна оцінка дорослого, вона виступає стимулом для вдосконалення умінь дитини.

МЕТОДИЧНА СКРИНЬКА ВІХОВАТЕЛЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОЇ ГРУПИ

Дидактичні ігри та вправи сенсорно-пізнавального спрямування

Орієнтування в кольорах: «Мозаїка», «Геометрична мозаїка», «Знайди пару», «Букет», «Чарівний мішечок».

Інші види діяльності: складання орнаментів із геометричних фігур різних кольорів та відтінків; виготовлення прарорів для прикрашання ігрового майданчика, групові кімнати до свят; поливання квітів, милування квітником, визначення кольорів і відтінків квітів; збирання опалого листя в різномальові букети, плетіння віночків із осіннього листя; підфарбування разом з вихователем снігу та льоду; викладання з кольорових крижинок узорів.

Розрізнення звуків: «Відгадай, де дзвенить», «Хто по-кликає?», «Дощик», «Веселі ніжки», «Маленькі музички», «Вгадай, хто йде», «Де чиї дітки?», «Хто на чому грає?».

Інші види діяльності: розрізнення голосів найближчих дорослих та працівників дитячого садка; розрізнення різних за походженням звуків у природі та побуті: шелест листя, скрипіння дверей, ріпніна снігу під ногами, шум злив, стукотіння крапель дощу, звучання найпоширеніших музичних інструментів; розрізнення голосів тварин та співущих пташок.

Розрізнення смаків: «Що я їзив?», «Сире чи варене?»

Зразки конспектів ігор-занять

Що я звучить? (Чия це пісенька?)

Мета: візнати на слух джерело звуку, спонукати дитину до словесного означення звуків (дзвіночок дзвенить «дзінь-дзінь», бубон — «там-там-там», барабан — «трам-трам»).

творень заданих конструкцій діти вчаться визначати в об'єктах просторові характеристики, які часто змінюються (висота, довжина, ширина), що в подальшому дає можливість створювати конструкції з урахуванням розмірів іграшок (будинок для ляльки, гараж для автомобіля тощо). У них формуються узагальнені способи дій та уявлення про об'єкти, що конструюються, навички аналітичної діяльності, уміння аналізувати зразки, близькі за конструкцією, і на основі цього аналізу змінювати відповідно до заданих умов, розвиваються комбінаторика, активність і самостійність мислення.

Виконання завдань супроводжується активною пошуковою діяльністю дітей. Так, діти вже вміють перетворювати конструкції за висотою і довжиною, але зміна конструкції (наприклад будиночків) пов'язана з практичною пошукою діяльності (які стіни доцільно збільшити за довжиною і яким чином). До вибору доцільного рішення діти приходять після неодноразових спроб. У кінці самостійного виконання завдань вони обговорюють правильні і неправильні рішення, шукають способи вирішення помилок.

Під час виконання завдань і самостійних дій з папером діти навчаються складати його за допомогою різноманітних комбінацій, опановуючи таким чином найпростіші способи техніки оригамі: складання квадрата по діагоналі і по прямій напрілі із поєднанням протилежних сторін і кутів — базові основи для виготовлення простих виробів (сумки, метелика, автобуса). Це стає предметом подальших ігор, діти починають відчувати інтерес до спільніх дій, які стають більш цілеспрямованими.

ДИТИНА У СВІТІ КУЛЬТУРИ

ОБРАЗОТВОРЧА МАЙСТЕРНЯ

Дитина — родина. У середньому дошкільному віці досвід дитини під час малювання розширяється за рахунок збільшення матеріалів для отримання зображення. Для багатьох дітей цього віку малювання стає одним з улюбленіших видів діяльності, в якій вони намагаються передати свої враження. Батькам бажано вчити дитину доводити свої роботи до того, щоб вони мали естетичний вигляд. Доцільним буде використання нетрадиційних технік малювання, що може стати джерелом розвитку творчості.

Наприклад, з 4 років для цього можна використовувати трафаретне малювання. Напередодні новорічних свят придбайте або вигідно купіть їх на вікні, дайте дитині балончик з штучним снігом та спрямуйте на трафарет. Після того як фарба підсохне, зніміть трафарети. Супроводжуйте свою діяльність словами: «Цікаво, а що ж у нас вийшло? Як ти гадаєш, що ми намаловали? Мені так кортить дізнатися, чим стало наше вікно?» тощо.

На п'ятому році життя батьки мають навчати дитину різати ножицями та охайні користуватися клеєм і пензликом, разом виконувати аплікаційні роботи. Ножиці повинні бути із заокругленими кінчиками, зручні для тримання у дитячій руці. Не шкодійте витратити час на таке навчання, оскільки у майбутньому це убе дзпечить вашого малюка її правильне користування ножицями. Слідкуйте за тим, як дитина здійснює надріз, як тримає папір, який ріжке, адже ця діяльність має бути безпечною. Придумайте казку про неслухняні ножиці, які потрапили в умілі рученята, і у формі гри вчіть дитину прийомам вирізання з поступовим ускладненням: спочатку вирізання за обведеним контуром (для цього можна використовувати вирізання різних картинок зі старих дитячих журналів). Оскільки ножицями дитина буде оволодіти поступово, дорослий має допомагати їй у наданні готових форм для спільного виконання аплікацій. Ці роботи можна виконувати не лише на паперу, але й з природного матеріалу, тканини тощо. Добре, якщо дитина відчувається шире бажанням дорослого творити разом. Поступово (з п'яти з половиною років) переходьте до багатошарового вирізання (вирізання форм з паперу, складеної у 2, 4, 8 шарів). Для наклеювання на папір використовуйте клейстер, а для інших матеріалів — клей ПВА або клейкий пістолет. Завжди знаходитеся поруч з дитиною, будьте активним учасником її образотворчої діяльності, і така співпраця слугує міцною основою ваших щирих стосунків. Адже інтерес до художньої діяльності у дітей дошкільного віку підтримується активною участю дорослого у їхніх справах.

Діти продовжують навчатися ліпленню з різних матеріалів, що вкрай необхідно для розвитку дрібної моторики рук. Тож батькам слід створити умови для залучення дитини до процесу ліплення. Самій дитині складно виліпити щось ємне, проте разом з дорослим дошкільник може створити цілу композицію з декількох предметів, наприклад, чайний сервіс, фрукти, на блюді, набір печива.

Дитина — вихователь. Завданням для середньої групи є удосконалення техніки малювання за допомогою різних матеріалів. Варто пропонувати дитині не лише користуватися готовими фарбами (акварель,

гаш), але є самостійно створювати фарби шляхом змішування харчових барвників з олією, використання біліл для створення фарб різних відтінків. Важливо навчити дитину користуватися палітрою дерев'яною або пластиковою дощечкою для фарб. До речі, робота з палітрою — цікавий вид діяльності, адже дає можливості для експериментування: створення нових кольорів, відтінків за рахунок змішування. Починаючи з 5 року життя, можна пропонувати дітям оволодіти прийомами обведення шаблонів за контуром, силуетом, різним способами грунтування поверхні (пензликом, губкою).

Починаючи з 4 років слід навчати дитину користуватися ножицями. Вони мають бути безпечною, із заокругленими кінчиками, зручними для тримання у дитячій руці, естетично привабливими. Починаємо з показу, як потрібно тримати ножиці та папір, який ми будемо різати. Тут у пригоді стануть старі журнали. Дитина повинна спробувати різати папір з різним натиском, роблячи різноманітні надрізи. Така діяльність вимагає індивідуального супроводу, тому радимо вихователям провести майстер-клас для батьків, на якому ознайомити з корисністю для розвитку у дитини такого виду діяльності, як вирізання, правилами безпеки під час роботи з ножицями та прийомами навчання дітей вирізанню. Лише за умови оволодіння усіма дітьми групи елементарними навичками різання можна проводити заняття з аліпікації з групою дітей та ускладнювати завдання: вирізати по прямій, косій та окружній формах. Вирізані форми дітів самостійно наклеюють на поверхні, а дірки допомагають охайні користуватися клеєм, пензликами для на клеювання, підставками для пензликів, серветками для промокання. Починаючи із середньої групи вчимо дітей використовувати для аліпікації не лише паперові серветки, кольоровий папір, але й різні матеріали (засушені рослини, пр'їни, вату, клаптики тканини, хутра, пластику тощо). Таке поєднання матеріалів є основою для навчання техніки колажу. окрім матеріалів іноді важко прикліти до поверхні, тому дорослий може допомогти дитині наклеїти той чи інший елемент за допомогою клейового пістолета.

Досить часто у роботах з аліпікації використовують крупи, макаронні вироби тощо. Ми ж наполягаємо на тому, що в образотворчій діяльності не можна використовувати продукти харчування, адже це формує неправильну працю людей, які докладали зусилі до створення цього продукту. Варто також згадати тих дітей та дорослих, які голодують або змущені збирати недоідки.

У навчанні ліплення дітей середнього дошкільного віку слід продовжувати освоювати нові способи ліплення, зокрема загострення та заокруглення країв, вдавлювання матеріалу для ліплення у предмети різ-

ної форми для отримання відтиску, згинання країв сплющеної форми, наджування поверхні виробу), декорування (виготовлення дрібних деталей та прикрашання ними художнього образу), нанесення рельєфу стекою.

Ще одним чудовим матеріалом для ліплення може стати гіпс. Для того щоб приготувати розчин, потрібно змішати воду і гіпс до кремоподібного стану. Потім у спеціальні формочки влити розчин з гіпсу та залишити застигати. Використання готових форм дає змогу реалізувати ідеум з найкращою точністю та досягти гарного результату під час виготовлення рамочок для фото та прикрас (кулонів, оберегів). Такий вид діяльності можна застосовувати з дітьми з 4 років.

Альтернативним замінником природної глини є полімерна глина. Полімерна глина — пластичний матеріал, який нагадує пластилін, застосує на повітрі або під час термічної обробки. Виготовлені з такого матеріалу підвісочки, декоративні пластиліни, двівіночки та янголи на лінзинку, гудзики, обереги, прикраси для матусі можуть зберігатися продовж тривалого часу та вирізняються міцністю. Такий матеріал можна придбати у магазині або виготовити власноруч.

Дітям цього віку під силу виконувати тематичні роботи, наприклад: набори іграшкового посуду, фігурки для глянцяного театру. Бажано, щоб завдання для ліплення були пов'язані з певною темою та мали практичне застосування в ігровій, театралізованій, пізнавальній діяльності. Наприклад, колективна робота «Сорочинський ярмарок» може тривати кілька місяців і передбачає цикл занять, на яких діти виготовлюють посуд, фігурки домашніх тварин та людей, які на останньому занятті оформлюються у загальну композицію.

Дитина — діти. Фізичні можливості дітей п'ятого року життя по-рівні з молодшими дошкільниками зросли, іх рухи стали більш інтенсивними та різноманітними. У разі незадоволення потреби у русі, обмеження рухової діяльності дітів швидко збуджуються, їхні емоційні стани постійно коливаються — від надмірних веселощів до надзвичайного суму. Саме тому у середній групі особливо важливо створювати умови для самостійної образотворчої діяльності, яка позитивно впливає на емоційний стан дітей, рівень їхньої активності, сприяє підвищенню рівня комунікативних здібностей дітей, налагодженню стосунків між ними. Створення атмосфери творчості, яка допомагає виявити емоційний стан через малювання, ліплення, аліпікацію, досягається за рахунок пропонування вихователем ігрових завдань, емоційних вправ, що супроводжуються музикою, художнім словом тощо. Наприклад, можна запропонувати дітям аркуш паперу з намальованими будиночками, які потрібно розфарбувати червоним, жовтим, синім, зеленим,

фіолетовим, коричневим, сірим та чорним кольорами. Потім у цих будиночках можна розмістити мешканців чарівної країни: радість, задоволення, страх, провину, образу, сум, розчарування, цікавість. Теми для самостійного малювання можуть бути такими: «Чарівний сон», «Моя ім'я», «Веселка настрою», «Загадкова скринька» тощо. Можна запропонувати дітям створити квітку бажань (для цього потрібне солоне тісто різних кольорів). Діти виготовляють власну квітку, а потім створюють із своїх виробів галівину квітів та задумують бажання. Для виконання завдання «Кольоровий настрій» потрібне солоне тісто та гуашеві фарби різних кольорів. Вихователь розповідає авторську казку про чарівника, який відібрав у людей настрій і зробив їх усіх однаковими. Далі вихователь пропонує дітям взяти по шматочку тіста, скоткити кульку, зробити пальчиком заглиблення, додати туди фарбу того кольору, який побирається, і розминати доти, поки тісто не забарвиться. Кожна дитина пояснює, який настрій у її кульці. Робота з настроєм та різними емоційними станами може бути основою самостійної художньої діяльності дітей п'ятого року життя або охоплювати не лише образотворчу, але й мовленнєву та музичну діяльність. Analogічно можна використовувати різноманітні матеріали для колажів: дитячі фото з різними емоціями, які діти вирізають з журналів, створюючи «Місто веселкового настрою»; різноманітні зображення предметів інтер'єру, за допомогою яких створюють колаж «Новосілля»; зображення іграшок для «Країни Ігроленд» тощо.

Не варто примушувати дітей виконувати запропоноване завдання. Вихователь лише виступає ініціатором, а діти самостійно вирішують, чи хочуть вони пристати на пропозицію.

Куточок самостійної образотворчої діяльності має містити солоне тісто, гуашеві фарби, пензліки, олівіці, папір для малювання, ножиці, журнальні сторінки з яскравими картинками на різну тематику, кольоровий папір.

МУЗИЧНИЙ КАЛЕЙДОСКОП

Дитина — родина. Родина дошкільника може забезпечити сприятливі умови для формування його музичної культури, а може залишитися осторонь від цієї справи і навіть заважати дитині розвиватися за допомогою музичного мистецтва. Батькам на самперед слід забезпечити нормальній шумовий фон у квартирі: не включати головну музичну, яка звучить беззупинно. Інакше це негативно вплине на по-ріг чутливості дитини до художньо-естетичного сприймання звуків. Частина батьків намагається цілеспрямовано формувати майбутнього

музиканта без урахування інтересів і можливостей дитини. Проте перевантаження дитини негативно позначається не лише на її розвитку, але й на ставленні до заняття музикою. Тож батьки мають адекватно оцінити природні данні дитини, надати їй можливість зробити самостійний вибір, підтримати в її бажаннях. При прослуховуванні музичних творів діти звертають увагу на назву твору та ім'я автора — вони мають бути у дитини на слуху; привчати розрізняття та ідентифікувати звуки різних музичних інструментів, різні музичні жанри; вчити дитину орієнтуватися у музичному матеріалі. Потрібно якомога частіше вступати з дитиною у художню комунікацію щодо змісту прослуханого, розширювати її слухацький досвід та збагачувати музичні уявлення, відівнюючи дитячі вистави, концерти естрадної, народної та класичної музики.

Дитина — вихователь. Заняття проводять 2 рази на тиждень, тривалість їх збільшується до 20–25 хвилин. Діти цього віку вже мають певний музичний досвід, тому активно включаються у будь-який вид музичної діяльності, завдання та вимоги до яких ускладнюються й потребують більшої зосередженості та уваги.

Слухання музики. У цьому віці продовжується робота над формуванням навичок сприйняття музичного твору. У процесі захоплюючої розповіді дітей необхідно знайомити з композиторами (з обов'язковим показом портретів), які написали музичні твори, обрані для прослуховування, а також у доступній формі наводити цікаві факти про їхню творчість. У доборі музичного матеріалу перевага надається інструментальній музиці контрастного характеру (як програмовим, так і непрограмовим). Діти вже спроможні самостійно визначати не тільки характер музики, але й жанри (пісня, танок, марш). У процесі слухання музики обов'язково умовою залишається створення вільної, невимушеної атмосфери, яка допомагає постійно підтримувати інтерес дітей до сприйняття музики. Цікава розповідь про зміст музики або фрагмент віршів, що передують прослуховуванню, дають змогу пробудити у дітей уяву та фантазію, а також максимально активізувати процес сприйняття музичного твору.

Спів. Співацькі можливості та діапазон голосу у дітей цього віку значно розширяються. Діти спроможні співати чисто та виразно, брати дихання між фразами, чітко промовляти слова, а також починати й закінчувати пісню разом.

Перед роботою над піснями необхідно продовжувати використання розспівок, спрямованих на розвиток координатів голосу та формування певних співацьких навичок (звукотворення, дикція, дихання). У процесі роботи над піснями музичний керівник повинен постійно

підтримувати емоційний настрій дітей, стимулювати тих, у кого не відходить інтонаційно чисто співати, та спонукати їх (методом похвали) до правильного звукоутворення. При розучуванні пісні доцільно застосовувати прийом «луна» (спів музичними фразами або реченнями педагог показує, а діти за ним повторюють). Такий показ дає змогу показати чисте інтонаційне виконання мелодії та чітку дикцію, що дуже важливо при вивчені пісні.

Музично-ритмічна діяльність. Діти цього віку спроможні злагоджено та чітко виконувати рухи, тримати заданий темп, перешкоджати собі та рухатися по колу, а також передавати різнохарактерні музичні образи. Діти вчаться змінювати рухи залишкою від реєстру (високий, середній, низький), динаміки (тихі, голосно), а також відповідно до змін музичної форми (дво- або тричастинна).

У процесі музично-ритмічної діяльності необхідно широко використовувати різні допоміжні атрибути (квіти, двійочки, м'ячі тощо), що сприятиме підвищенню якості виконання рухів та яскравому розкриттю музичного образу. Також слід звернути увагу на можливості кожної дитини, проявити індивідуальний підхід до тих, хто не спроможний разом з усіма виконувати певні рухи, та стимулювати їхній емоційний настрій.

Гра на дитячих музичних інструментах (ДМІ). Для того щоб діти отримали навички гри на ДМІ, необхідно систематично проводити наочні заняття як на музичних заняттях, так і в спеціально відведеній для цього час. У цьому віці діти вже знають з дежакими дитячими музичними інструментами та мають певні уявлення про їх звучання.

Навчання гри на шумових та ударних ДМІ повинно складатись із ознайомлення, постановки рук, засвоєння навичок звуковидобування та безпосередньо розучування музичного твору. Дітей потрібно вчити правильно тримати інструмент, не перетискати зап'ясток руки. Процесом правильного звуковидобування у грі на ударному ДМІ є удар паличкою по інструменту, а саме: змах руки, спрямований рух до інструмента та безпосередній удар по ньому. У результаті систематичних вправ музичний керівник повинен цілеспрямовано формувати навички правильної гри на інструменті, щоб у подальшому, під час власної гри діти могли здійснювати самостійний звуковий контроль. Для правильного та чіткого музикування необхідно постійно стимулювати інтерес дітей до цього виду діяльності.

ТЕАТРАЛЬНА МОЗАЇКА

Дитина — родина. Батькам варто усвідомити, що виховний потенціал театрального мистецтва має надзвичайні можливості, адже театр здатен переконувати, навчати, сприяти розвитку дитячих почуттів та уявлень про прекрасне у житті, виховувати любов до творчих занять мистецької діяльності. Залучаючись до цього особливого виду мистецтва, дошкільник розвиває свій художньо-естетичний потенціал, краще пізнає себе, вдосконалюється, навчається долати труднощі, відчуває задоволення від власних досягнень та успіхів інших. Тому родина має приділяти особливу увагу залученню дитини до театрального мистецтва у різний спосіб. Це можуть бути походи на вистави дитячого театру, на концерти, вуличні дійства й вистави, шоу-програми, доступні дитині цього віку, з подальшим обговоренням вражень і наданням дитині можливості відобразити враження від їх перегляду у власній художній творчості. З дітьми можна обговорювати не лише сюжетні лінії та вчинки, характери персонажів, але й факти, пов'язані з театральним мистецтвом, практикою акторів та інших працівників сцени. Батьки можуть підтримати інтерес дитини до сценічного мистецтва, залучаючи її до спільногого розігрування сімейних вистав за участь дорослих і дітей, підготувавши виступів до святових концертів у дитячому садку. У цьому віці становляться можливими самостійні режисерські ігри дітей як один з видів театралізованої гри. Тож батькам радимо підтримувати творчі ініціативи дітей, сприяти розвитку творчих здібностей через участь у різних видах діяльності.

Дитина — вихователь. У процесі залучення дошкільників до глибшого пізнання та вивчення такого синкретичного виду мистецтва, як театральне, слід зосереджувати увагу не лише на результативності, але й на протіканні процесу творчого розвитку дітей. У середній групі в процесі заняття і спільному відвідування театральних вистав варто зосередити увагу дітей на формуванні елементарних знань з основ театроznавства. З огляду на те що театральні вистави для цих дітей становлять більш складними за сюжетом, ідеєю, тривалішими за часом, вихователь має здійснювати підготовку дітей до сприймання вистав та подальшого опрацювання вражень з відображенням їх у різних видах дитячої творчості. Розширяються можливості використання різних видів театрів на заняттях: театралізації як елемента заняття з художнього читання (окрім епізодів твору можуть бути проплістровані вихователем або підготованними дітьми); імпровізація за допомогою театральних ляльок як засіб розвитку зв'язаного мовлення, зокрема побудови діалогів; елементи три-драматизації можуть передувати художньо-предметній

діяльності дітей. Підготовка силами дітей і батьків вистави може становити змістовий і смисловий стрижень творчого проекту, спрямованого на формування базових особистісних якостей та творчих здібностей дошкільників. На цьому етапі діти починають брати активну участь у підготовці свят і розваг, працюють над виконанням своєї ролі у спільній виставі, беруть участь разом із батьками у виготовленні декорацій. Отже, театр має посадити одне з центральних місць у життєдіяльності дітей середньої групи, що є можливим лише за підтримки дитячих ініціатив з боку дорослих.

Дитина — діти. Входження дитини у театр тісно пов'язане з її індивідуальним творчим розвитком. Театральне мистецтво є одним з найефективніших методів естетичного виховання та творчого розвитку дошкільників. А імпровізація за свою суттю театралізована діяльність виступає як активний, індивідуальний, творчий процес, унікальний засіб забагачення дитячого мовлення, розвитку емоційної сфери, акторських і режисерських умінь. Вона об'єднує різні за характером творчі елементи: продуктивний (створення скететів чи інтерпретація запропонованих), виконавчий (програмовання сюжету) та оформленувальний (підготовка декорацій, костюмів тощо).

Учені викремлюють низку причин, які зумовлюють бажання та потребу дітей на цьому віковому етапі долучатися до участі у театралізований діяльності, а саме: зародження і розвиток творчих форм явищ дитини та здатність керувати процесом власного фантазування; домінування такого провідного виду діяльності, як гра; підвищення здатності аналізаторів дошкільника (зорових, слухових, кінетестичних відчуттів) диференціювати різні властивості явищ навколошнього світу, вдосконалення їхньої синтезуючої діяльності; гостре прагнення дитини звернути на себе увагу, зумовлене активним формуванням її самооцінки під впливом дитячої спільноти.

Отже, природа зробила все, щоб забезпечити надзвичайний вплив театралізованої діяльності на зростаючу особистість. Тож у групі мають бути створені всі умови для занурення дітей у різні форми театралізованої діяльності, наближення до театрального мистецтва: набори театральної атрибутики і різних видів театрів у дослідності для дітей, ціннісне ставлення педагогів до цього виду діяльності, надання часу для творчого самовираження в процесі ігор-драматизацій та імпровізаційних ігор.

ЛІТЕРАТУРНА СКРИНЬКА

Дитина — родина. Дітям середнього дошкільного віку відомі казки «звіриного епосу» доступні й чарівні казки, а ще віршовані твори та короткі ілюстровані оповідання. У доборі книжок потрібно обов'язково сприяти намірам дитини та йти назустріч її бажанням. Якщо дитина хоче спочатку ознайомитися з художнім твором, варто прислухатися до її побажань і розглянути малюнки після самостійного чи сумісного читання віршованих або прозових текстів (одного на вибір або кількох творів), до яких розроблено відповідні завдання. Іх можна використовувати як для індивідуальної, так і для групової роботи з дітьми за умови наявності посібника для кожної дитини. Наприклад, до твору Ф. Гай-Гецевського «Хитрий кажан» пропонуємо такі запитання: 1. Що робив кажан під час битви між птахами і звірами? 2. Чи правильно вчинив кажан? Добре, якщо дорослий разом з дітьми малюватиме змістом казки, залучить її до розігрування казкових діалогів, відштуршує виступи з декламуванням поетичних творів.

Дитина — вихователь. На п'ятым році життя дітей ознайомлюють з чарівними й соціально-побутовими казками, вчити упізнавати й виличати казкові елементи, зачини, кінцівки, повтори, давати оцінку діям та вчинкам героїв, відповідати на запитання за змістом казок, самостійно розповідати та переказувати знайомі твори. Дітей цієї групи спонукають до самостійної організації ігор-інсценізацій за змістом дійсної казок, вчити дотримуватися відповідної інтонації, тембру, силу голосу, залучають до показу окремих дій у театральних виставах, ігор та інсценування казок.

Ускладнюються і твори, і сама організація заняття на основі творів дітей середнього дошкільного віку. Для повноцінного сприймання дітьми літературного твору потрібно створити спокійну обстановку. Дітей радимо посадити півколом у два ряди, обличчям до вихователя, щоб вони бачили виховательку, а вона — їх.

У молодшій і середній групах дошкільного закладу пропонується така структура заняття: початок (вступна бесіда, розглядання наочності, загадка, розповідь вихователя); розповідання казки (для малят з показом наочності); уточнення та пояснення окремих слів, виразів; розглядання ілюстрацій; коротка бесіда за змістом казки; виведення морального правила; прислів'я. Утім, можуть бути й інші структурні варіанти заняття.

Особливе місце в ознайомленні з літературними творами посідають заняття з ознайомлення з поетичним словом. Діти сприймають поезію, вчаться відчувати красу слова, розуміти значення засобів об-

разності, знаходить способи відтворення художнього образу в різних видах художньої діяльності, на індивідуальних заняттях зачучаючи вірші напам'ять.

Пропонуємо орієнтовну схему такого заняття.

1. **Початок заняття може бути різним залежно від віку дітей.** Сюрпризний момент — в молодшій групі; звернення до власного досвіду — в середній; вступна бесіда на тему вірша і розмова про творчість поета, пригадування вже знайомих його творів — у старшій.

2. **Повідомлення дітями назви вірша, його автора** (якщо вірш авторський). Виразне читання вірша по пам'яті (1–2 рази); з малютами — з показом театру іграшок, рукавички; зі старшими — картини, ілюстрації тощо.

3. **Бесіда за змістом вірша.** З'ясування незрозумілих слів з дітьми та пояснення їх значення; з'ясування емоційного стану дітей після слухання й сприймання вірша тощо.

4. **Повторне виразне читання вірша по пам'яті вихователем** (1–2 рази).

5. **Застосування певного методу зачування вірша з дітьми.**
6. **Самостійне декламування вірша дітьми, які вже його запам'ятали** (малюта — в ігрівій ситуації, старші діти — за опорними картинками).

7. **Цікаве завершення заняття** з превагою ігрових прийомів чи психологічний етап під музику за змістом вірша тощо.

Дитина — діти. Діти п'ятого року життя дедалі частіше знаходить спільні теми для обговорення змісту відомих книжок, гортання і розглядання ілюстрацій. Тепер діти можуть діяти разом, і при мінімальній допомозі дорослого беруть участь у різноманітних театралізаціях та іграх за змістом літературних і фольклорних творів. Вони охоче виконують малюнки на тему прочитаного або піллять. Okremi настільно-друковані ігри доступні дітям п'ятого року життя.

170

МЕТОДИЧНА СКРИНЬКА ВИХОВАТЕЛЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОЇ ГРУПИ

Дидактичні ігри та вправи сенсорно-пізнавального спрямування

Орієнтування в кольорах: «Український віночок», «Геометрична мозаїка», «Знайди пару», «Букет», «Чарівний мішечок», «Веселка», «Стрічки для лялько», «Кульбабки та метелики», «Мозаїка».

Інші види діяльності: вирізування та складання орнаментів із геометричних фігур різних кольорів та відтінків; виготовлення прапорців, сніжинок для прикрашання ігрового майданчика, групових кімнат, ялинки до свята; догляд за кімнатними квітами, милування квітником, визначення кольорів і відтінків квітів; збирання врохаю на городі та у саду, розрізання овочів і фруктів за кольорами і відтінками; збирання опаленої листя у різникольорові букети, плетіння віночків із осіннього листя; підфарбовування разом з вихователем снігу та льоду; викладання з кольорових крижинок візерунків.

Розрізнення звуків: «Відгадай, де дзвенить?», «Хто пікликав?», «Дощик», «Веселі ніжки», «Маленьки музики», «Вгадай, хто йде», «Де чиї дітки?», «Хто на чому грає?», «Де чия мама?», «Веселі ніжки».

Інші види діяльності: розрізнення голосів найближчих дослісниць та працівників дитячого садка; розрізнення різних за походженням звуків природи та побуту: шелест листя, скріпнія дверей, рипіння снігу під ногами, шум злив, стуктіння крапель дощу, звучання найпростіших музичних інструментів; розрізнення голосів тварин та стів пташок.

Розрізнення смаків: «День народження ляльки Оксанки», «Чарівна коробочка», «Наша сім'я», «До нас завітали гости».

Інші види діяльності: розрізнення за смаком овочів і фруктів та вправління у називанні смакових відчуттів.

Розрізнення запахів: «Букет», «Клумба», «Чарівний мішечок», «Відгадай», «Магазин квітів».

Середня група «Чомусик» (5-7 роки життя)

171

дітей виготовляти вироби, використовуючи шаблони киригамі, готові схеми: спочатку виготовляти площинні вироби (листівки), потім об'ємні, як-от: метелик, сніжинки, квіти, тварини. Залучайте дітей до групової роботи зі створенням сюжетних конструкцій з картонних конусів і циліндрів («Казкове місто»), різних композицій з використанням технік оригамі та киригамі.

Конструювання з природного матеріалу. Дітей сьомого року життя вчать створювати образ способом «введення»: аналізуючи різний природний матеріал, розглядаючи його не тільки як основу майбутнього виробу, а й як деталь, значущу для побудови цілісного образу способом «введення» у нову цілісність. Оволодіння таким способом побудови образу значно розширило функціональність природного матеріалу: один і той самий матеріал може бути й основою виробу, і його деталлю.

Діти можуть вже конструювати як окремі іграшки, так і сюжетні композиції, сміливо й доцільно комбінуючи різні природний матеріал, самостійно обираючи способи з'єднання.

Конструювання з викидних матеріалів. Дітей вчать приєднувати до готових форм рукою частини (з'єднані між собою пробки, колеса від зламаних іграшок) для виготовлення різних видів транспорту. З метою розвитку творчості дітей доцільно навчити їх самостійно шукати матеріал для роботи, слідкуючи, щоб цей матеріал був безпечною обґрунтovanюю рациональністю вибору з урахуванням особливостей та можливостей зміни цього матеріалу, способів виготовлення виробів та деталей оформлення. Діти можуть створювати сюжетні композиції: будинок, іграшкові меблі, транспорт для ляльки з урахуванням її розміру.

Дитина — діти. Застосування творчих завдань, що потребують самостійного пошуку способів виконання, значно активізує мислення дітей, їхню самостійну пошукову діяльність. У результаті формується узагальнений спосіб аналізу умов завдань та їхнє співвіднесення з кінцевою метою, що забезпечує чіткі і цілеспрямовану практичну діяльність дошкільнят, націлює їх на самостійні пошуки. Внаслідок урахування кількості умов, що постійно зростає і стосується одного й того самого об'єкта, діти вчаться аналізувати ці умови, співвідносити їх з властивостями будови (довжину моста із шириною річки тощо) і на цій основі створювати різні задуми та планувати свою практичну діяльність.

Дитина — діти. Застосування творчих завдань, що потребують самостійного пошуку способів виконання, значно активізує мислення дітей, їхню самостійну пошукову діяльність. У результаті формується узагальнений спосіб аналізу умов завдань та їхнє співвіднесення з кінцевою метою, що забезпечує чіткі і цілеспрямовану практичну

ДИТИНА У СВІТІ КУЛЬТУРИ

ОБРАЗОВОРЧА МАЙСТЕРНЯ

Дитина — родина. Підтримуючи розвиток образотворчої діяльності дошкільників, батьки мають орієнтуватися на можливості дітей сприятмати та емоційно реагувати на художній образ та засоби виразності в творах мистецтва різних видів та жанрів; самостійно створювати індивідуальні художні образи у різних видах художньо-естетичної діяльності; під час індивідуальної та колективної роботи інтерагувати з різними видами зображенської діяльності; самостійно передавати сюжетну композицію, використовуючи різні її варіанти (фризову, багатопланову, лінійну) з елементами перспективи; засвоювати комплекс технічних навичок та умінь, мотивувати самостійний вибір матеріалів; брати участь у колективній роботі, планувати свою діяльність, давати мотивовану оцінку результатам. Батьки повинні створювати всі умови для стимулювання особистісного розвитку дитини засобами образотворчої діяльності.

Для малювання на вікні з п'яти років можна використовувати гуашеві фарби, змішані з миючим засобом. Гілочка міози, вишеньки-чешеневки, домашній улюбленець котик Фунтик, створені руками вашої дитини, стануть прикрасою домашнього інтер'єру та предметом гордості для дитини. Головне — пам'ятати про дотримання правил безпеки: не залишати дитину саму, пояснити, що скла не можна спирати, тощо. Можна спробувати вдома приготувати незвичайні матеріали для малювання — кольорові крижинки (кубики льоду, зафарбовані на допомогою харчового барвника). Виконані таким способом картини дуже красиві, адже ця техніка допомагає досягти ефекту прозорості води, повітря під час малювання пейзажу.

У домашньому куточку для творчості мають бути і книжки-розмальовки: традиційні, які розмальовуються олівцями з 4–6 років, та «вовчні», які можуть бути використані дітьми з 3 років (на яких за допомогою вологого пензліка проявляються кольори на поверхні). Готові альбоми для дитячої творчості безсумнівно корисні, у них ви знайдете безліч цікавих завдань. Проте не забувайте про те, що справжня творчість починається з чистого аркуша. Головна умова успішного малювання — жодного примусу та позитивна емоційна атмосфера, яка супроводжує цей вид діяльності.

Мистецтво живопису — мистецтво, яке дає змогу по-новому поглянути на, здавалося б, буденні речі. Фактично у кожному домі є хоча б

Старша група «Фантазер-чілінік» (6–7 роки життя)

242

243

одна репродукція, а можливо, і оригінал живописного полотна. Це не лише деталь інтер'єру, але й інструмент, який допомагає пробудити у дитині естетичне начало. Не пропустіть та не проігноруйте той момент, коли дитина зацікавиться зображенням на картині. Знайдіть час поговорити з дитиною, запитати, чим їй сподобалася картина, що це за картина, що ній зображене, хто такі художники... Як правило, діти цікавляться мистецтвом живопису з 5–6 років.

Саме в цей період можна повести дитину у картинну галерею або музеї. Пам'ятайте, що перші відвідини можуть стати визначальними у формуванні позитивного або негативного ставлення до такого виду діяльності. Для того щоб похід викликав позитивні емоції, потрібно дотримуватися певних правил:

- не стомлюйте дитину тривалою екскурсією;
- не нав'язуйте дитині власні смаки та вподобання, не переобтяжьте її інформацією про художників та мистецьким аналізом картини;
- дайте дитині можливість обрати для споглядання ті картини, які її цікавлять; не ігноруйте запитань дитини, навіть якщо не знаєте відповіді, знайдіть її, користуючись допомогою працівника музею;
- дорослий має володіти певною інформацією про експозицію музею для того, щоб відповісти на дитячі запитання;
- зазвичай картини у музеї розташовані на рівні очей дорослої людини, тому подібайте про те, щоб дитина змогла зручно розгляднути те постоло, яке їй сподобалося (візьміть її на руки так, щоб картина знаходилася на рівні дитячих очей);
- після відвідування музею поведіть дитину до дитячого кафе;
- обов'язково закріпіть враження дитини: купіть листівки з репродукціями тих картин, які їй сподобалися, запропонуйте розповісти про побачене родичам, друзям, пограйтесь у художню майстерню тощо.

Дотримання цих простих правил стане запорукою того, що ваша дитина не втратить інтересу до мистецтва живопису і згодом отримуватиме насолоду від знайомства з творчістю художників.

Дитина — вихователь. У старшій групі розширяйте спектр технік малювання: набризк, нитографія, кляксографія, трафарет тощо. Також пропонуйте виконання робіт з малювання за ескізом вихователя. Важливим є стимулювання педагогом прийому поєднання різних технік малювання, у пригоді стане апелювання до досвіду дитини. *Згадай, як ми малювали сніг (набризк), спробуй використати зубну щіточку для зображення хвої ялинки, згадай, як ми використовували ти-*

чок для малювання гілоки міози тощо. Принцип значимості образотворчої діяльності досягається в малюванні за рахунок того, що дитячі роботи використовуються в інших видах діяльності: запрошення на свята, афіші, атрибути для ігрової діяльності (маски, билетики на виставу, обгортки для цукерок тощо).

Радимо використовувати такі зображенувальні та супутні матеріали: фарби (гуаш, акварель), харчові барвники, білило, олію, крейдочки, олівці, фломастери, пензлики різних номерів, поролон, губки, штампики, палітру, ватман, папір для малювання, шпалери, дерев'яні дощечки, версту, мольберти, штучне скло, нитки, коктейльні трубочки, свічки, вбудовані щітки, тічики, висушенні сукні.

Технологія супроводу малювання як виду дитячої образотворчої діяльності передбачає збереження феномену дитячої творчості; розвиток інтересу до малювання, оцінюваного ставлення дитини до цієї діяльності; ознайомлення із зображенувальними матеріалами та їхніми можливостями для створення малюнка; ознайомлення з графічними живописними техніками та зображення досвіду творчих дій з різними матеріалами; стимулювання прагнення досягти образно-естетичної виразності малюнка і найголовніше — досягти стану емоційного задоволення від процесу та результату малювання.

Радимо педагогам відмовитися від усталених стереотипів щодо наявності зразка та відтворення його дітьми; надавати можливість дітям вільно експериментувати з творчим матеріалом, робити відкриття, ви пробовувати свої ідеї, виражати свою емоцію, уникати звичайного показу зображення об'єктів; позитивно оцінювати кожну роботу, оскільки вона неповторна; мотивувати дітей до виконання малюнка створенним позитивного настрою за допомогою психогімнастики, емоційних вправ, дидактичних ігор, музик; проводити заняття з малювання у стайні творчого піднесення і за наявності бажання творити; формувати особливо небайдуже ставлення до «приладдя художника», яким дитина користується для створення неповторних малюнків; забезпечувати партнерство дорослого, що створює відповідні умови, надихає кожну дитину на вільну творчість, непомітно спрямовуючи її на позитивний результат.

У процесі навчання аплікації та робот з папером діти старшого дошкільного віку з цікавістю долучаються до вивчення техніки квілінгу, витинанки, декупажу.

Пропонуємо організовувати роботу з образотворчої діяльності дітей дошкільного віку за методом креативної структурованої імпровізації (МКІ), що передбачає використання такого інструменту, як зерно образотворення. Це джерело інформації, яке ми активізуємо увагою та

уявкою під час процесу образотворення. Тобто налаштuvати на контакт (візуальний, аудіальний, тактильний, кінестетичний) з об'єктом образотворення (зерном образу) — це перший крок. Крок другий: розглянути деталі. Крок третій: «оживити» образ. Крок четвертий: узвіти, що може трапитися із зерном образу.

З метою зображення духовної сфери старших дошкільників засобами мистецтва живопису рекомендуємо застосовувати спостереження, що передуватимут зустрічі з творами мистецтва, допоможуть викликати радість, подив, даватимут можливість пізнати щось нове, викликати зацікавлення. Варто створити такі умови для сприйняття краси, щоб вона вразила дитину, пройшла крізь усі органи відчууття, викликала радість, насолоду, натхнення, назавжди залишила свій слід у душі. У сприйнятті краси не можна поспішати, неспішність виключає байдужість. Будь-яке захоплення починається з мовчазного споглядання, адже мовчанням іноді можна сказати більше, ніж словами. Потім пропонуємо дітям вдихнути цю красу на повні груди, щоб вона потрапила в найглибші закутки душі. Радимо дітям прислухатися до себе: «Відчуваєш? Ти став трохи іншим, тебе переповнюють нові почуття. Спробуй передати їх словами». Із дитячих вуст злітатимуть слова захоплення. Допоможть їм знайти у словнику наслінені віճностю краси слова: «Гарно! Чудово! Надзвичайно! Дивовижно! Неймовірно!»

Краса, яка сприймається усіма органами чуття, проникає глибоко в душу і назавжди оселяється там. Дивовижна краса світу відкривається перед дітьми через колір. У сприйманні кольору діти відчувають його красу всіма органами чуття: дивуються гармонії темпераменту червоного кольору, захоплюються мелодійним співом зеленого, насолов'яються медовим смаком жовтого та свіжим подихом блакитного, зачаровуються терпким ароматом казкового фіолетового. Щоб допомогти пропустити красу через себе, запропонуйте дітям ігровий прийом: перетворитися на колір, показати його настрий і розсміятися голосно, як червоний, лагідно посміхнутися жовтим, засунувати блакитним і заспокійтися зеленою. Здатність дитини глибоко відчувасти колір допомагає краще розуміти навколоїшній світ, відчувасти гармонію природи і милуватися її красою. Різноманітність відтінків зачаровує безмежними властивостями кольорів у створенні краси. Вихователь має звертати увагу на їх багатство, особливості, давати разом із дітьми їм назву і заохочувати дітей до мильування і насолоди відтінками, але не вимагати від дітей обов'язково запам'ятовувати їх, розпізнавати і називати.

Щоб навчити дітей під час спостережень самостійно викоремлювати мальовничі куточки природи, бачити предмети в цікавих ракурсах, радимо використовувати метод «чарівної рамки», ігровий прийом

«розглядання з різних точок» (поблизу, відійшовши від предмета, переміщаючись лівіше чи правіше, через імітацію біонокля, пізаорної труби, використовуючи «чарівні рамки», вирізані з кольорового картону різних за розміром геометричних форм — окружність, квадрат, прямокутник). Їх використання дає змогу сконцентрувати увагу дошкільників на певних конкретних об'єктах і явищах, побачити себе в ролі художника, який знайшов цікавий об'єкт і відтворив його у своєму творі, може так переважно і народжується задум творця, який потім оживає у картинах.

Під час спостережень доцільно використовувати емоційні вправи: «На що схожа хмаринка?» (зверніть увагу дітей, що хмари можуть набувати найрізноманітніших форм); «Який у повітрі смак?» (запропонуйте дітям уявно ковтнути, вдихнути весняне повітря й відповісти на питання); «Як шумільять дерева?» тощо.

Зациклення та активізація творчості дітей стимулюється за допомогою різних засобів, як-от: серія розповідей (казок, історій) вихователя про художника, живопис, картину, творчий процес (*«Хто такий художник?»*, *«Вигадана казка»*, *«Великий художник — природа»*, *«Казка осіннього дощу»*, *«Розповідь про петриківський розпис»*); мистецтвознавчі бесіди (*«Які бувають картини?»*, *«Картина розповідає, запишує, дивує, кліче»*, *«Майстерня художника»*, *«Музей — місце, де живуть картини»*); художньо-дидактичні ігри (*«Художній салон»*, *«Виставка картин»*, *«Знайди помилку»*, *«Вгадай секрет кольору»*, *«Секрет жесту, міміки, пози»*); творчі завдання з малювання (серія *«Малюємо пейзажі, портрети, натюрморти»*).

Художньо-педагогічне спілкування слід планувати (у повсякденній діяльності, на прогулянках, у навчальній та самостійній художній діяльності) в системах «педагог — картина — дитина», «картина — дитина — педагог», «дитина — педагог — картина». Прийоми художньо-педагогічного спілкування: мистецтвознавча розповідь (*«Діалог педагога з художником»*, *«Діалог педагога з картиною»*), спільні роздуми, *«Філософування»*, розглядання репродукцій, слайдів, уявні подорожі, спогадання, уявне входження у картину. Неповторне враження спровадяє на дітей розглядання картини у супроводі музики (музика підкреслює те, що неможливо передати фарбами: шелест листя, дзворчання води, спів птахів тощо).

Особливу увагу слід приділити зображенням духовної сфери, чому сприяється осмислення дитиною комунікативної функції мистецтва, транслювання педагогом зовнішньої настанови на можливість спілкування на матеріалі живопису, активізація інтересу до різного роду комунікацій. Можна використовувати різноманітні засоби активіза-

ції комунікації за картиною: бесіди («Чому і для чого художники пишуть картини?»); ігрові ситуації («Я художник», «Кому ти хочеш розповісти про картини?»); ігрові завдання, вправи, творчі монологи («Лінійка відкриває мене у картині!», «Як змінюється мій настрій?», «Про що я думаю, коли мовчки дивлюся на картину?»); обговорення малюнків («На виставці малюнків!»); екскурсії до музею, картиної галереї («Картина кличує людей!»).

Для активізації вербального прояву власних вражень дітей можна використати низку прийомів: ігрову вправу «Відгадай», коли дитина має описати твір (картину, предмет) для дорослого, який він не може бачити; ігрове завдання «Підбери слова до картини (предмета)», застосовуючи навідні запитання: «Ця картина яка: тепла чи холода? Весела чи сумна? Голосна чи тиха?»; ігрову вправу «Що бачимо, чуємо, вічуваємо, переживаємо?», де діти мають розповісти, що вони бачать, чувають, які емоції вічують, який настрій викликає у них твір; ігровий прийом «Домисловання», який полягає у придумуванні подій до і після зображення на картині; ігровий прийом «Розмова з картинкою (предметом)», який передбачає постановку запитань до картини, персонажів твору. Наприклад, при розгляданні портретного живопису: «Як тебе звати? Де ти живеш? Хто тобі подарував такий гарний калюжок?»; при описі пейзажу: «У цьому чарівному лісі водяться ведмеди? Як кличуть цих ведмедів?», «Чому впадає ця сочна?»

Залучення дітей до надбань національної та світової художньої культури здійснюється різноманітними засобами, серед яких важливу роль відіграє музичний простір: художні музеї, картильні галереї, виставкові зали. У сучасних дослідженнях, присвяченых проблемам використання музеїної педагогіки у розвитку дітей, і музеїно-педагогичних програмах одним із пріоритетних завдань є розвиток інтересу дітей до культури й мистецтва. При недостатньому досвіді відвідування музеїв краще віддавати перевагу тематичним виставкам, поступово вводячи тематичні екскурсії в художні музеї («Світ дитинства очима художників», «Магія пейзажу», «Казки на полотнах і в камені») та вільни подорожі по залах музею. Попередньо слід обговорити з дітьми специфіку колекції художнього музею (що діти побачать у музеї, навіщо люди бережуть і ходять милуватися картинами, скульптурою, навіщо діти й дорослі підуть у музеї); можна обмежити первинний похід короткою прогулянкою по приміщеннях музею, відвідуванням одного-двох залів, надалі — організовувати подорож до однієї картини, повторне відвідування залу з визначенням, що нового побачили й відчули діти; базана тривалість відвідування — від 20–30 хвилин до 40 (на початку накопичення досвіду), у низці випадків 60–80 хвилин (у міру його набуття).

Дитина — діти. Дитина продовжує оволодівати різними техніками художньої діяльності. Старший дошкільник надає перевагу малюванню з натури (на пленері), це дає йому змогу відчути себе справжнім художником. Проте важливо організувати відповідні умови для такого виду малювання: зручне розташування дітей, забезпечення індивідуальними наборами для творчості, створення ігрової ситуації, попередня робота, що передбачає формування уміння бути спостережливим і застосовувати набуті раніше навички малювання в процесі втілення художнього образу. Малювання за уявою варіо стимулювати під час самостійної художньої діяльності як метод закріплення вражень від речей та вигаданих подій та явищ.

З метою поглиблення планування пропонуємо від поділу занять з малювання на предметне, сюжетне та декоративне, адже реалізація завдань, притаманних кожному з цих видів, в процесі малювання здійснюється комплексно.

МУЗИЧНИЙ КАЛЕЙДОСКОП

Дитина — родина. У старшому дошкільному віці має проявжитися уведення дитини у світ музичного мистецтва. Тим самим дорослі не лише насичують душу дитини глибокими переживаннями, пов'язаними зі сприйняттям краси, а й розвивають особистісні якості дитини, передусім її естетичний смак, чутливість, почуття ритму, такту, музично-творчі здібності дитини. Роль родини дошкільника в цьому процесі неперевершена. Насмілимось стверджувати, що рівень музикальності дошкільника значною мірою визначається рівнем музичності батьків. Дорослі мають забезпечити нормальний шумовий фон у квартирі, не слід вмикати занадто голосно музику, яка вчується без упину. Такі умови негативно вплинути на поріг чуттєвості дитини до художньо-естетичного сприйняття звуків. Частина батьків намагається цілеспрямовано формувати майбутнього музиканта без урахування його власних інтересів і можливостей. Перевантаження також негативно позначається не лише на розвитку дитини, а й на ставленні до заняття музикою. Тож батьки мають адекватно оцінити природні дані дитини, надати їй можливість зробити самостійний вибір, підтримати в її устремленнях. Звертайте увагу при слуханні музики на назву твору та його автора — вони вже мають бути у дитини на слуху; привчайте розрізняти, ідентифікувати звучання різних музичних інструментів, різні музичні жанри, відчуття орієнтуватися у музичному матеріалі. Намагайтесь частіше вступати з дитиною в художню комунікацію щодо змісту прослуханого. Розширяйте слухацький досвід дитини

та збагачуйте музичні уявлення, відвідуючи дитячі вистави, концерти естрадної, народної та класичної музики. Сучасний Інтернет надає величезні можливості для формування у старшого дошкільника елементів музичної культури через знайомство з творчістю музикантів, виконавців різних країн і епох, стеження за музичними конкурсами, формування бажання займатися цілеспрямовано тим чи іншим видом музичної діяльності. Тож скористайтесь цими можливостями.

Дитина — вихователь. Музичні заняття проводяться 2–3 рази на тиждень, їх тривалість складає 25–30 хвилин. Еміст заняття для дітей цього віку ускладнюється: зростають вимоги до якості виконання поставлених завдань та значно розширяється музичний репертуар.

Слухання музики. У цьому віці музичний керівник продовжує формувати у дітей цілісність сприйняття музичних творів, знайомити їх з різними жанрами та характером музики.

Під час прослуховування можна використовувати контрастні музичні твори, однакові за назвами, а також не програмові. Музичний керівник вчить дітей тому, що музика завжди передає певний настрій та відчуття. Необхідно обов'язково ознайомлювати дітей із засобами музичної виразності, завдяки яким композитор втілив певний художній образ, давати пояснення щодо їх застосування в музичному творі, а також вчити дітей відслідковувати та аналізувати поступовий розвиток цього образу. Прослуховуванню музики завжди передують настановчі завдання або запитання, на які діти повинні відповісти: «Яка музика за характером? Якій мала настрій? В якому жанрі написана?» тощо. Таким чином дитина вчиться самостійно висловлювати свої судження, завдяки чому у неї розширяється тезаурус та формується словниковий запас спеціальних понять.

Дітям цього віку пропонується для сприйняття більш широкий репертуар інструментальної, симфонічної та оперної музики. Саме в цьому віці формується музичний смак та мистецькі пріоритети на основі довершених, еталонних зразків народної, національної та класичної музики, які дітям необхідно давати слухати в різному виконанні (фортепіанному, інструментальному, камерно-ансамблевому та оркестровому).

У дітей цього віку стають ширшими можливості сприйняття та багатим музичним досвідом, тому бесіди мають більш розгорнутий зміст: всі діти мають можливість висловити свої враження, визначити характер та будову твору, а також використати різні засоби музичної виразності, що були використані протягом звучання музики.

Спів. У цьому віці у дітей сформована низка певних співацьких навичок, вони вже можуть чисто іntonувати, чітко відтворювати

нісі з більш складним ритмічним малюнком (пунктирний, синкопований).

Для подальшого якісного формування співацької культури дітей цього віку необхідно давати слухати довершені пісенні зразки як світові, так і вітчизняні спадщини. Оскільки діти в переважній більшості вчаться співати на музичних заняттях з голосу музичного керівника, то його вокальна техніка повинна відповідати високим вимогам як чистоти іntonування та чіткості вимови, так і передачі емоційного та образного характеру пісні. У процесі роботи над піснями музичний супровід та голос педагога не повинні заглушати голоси дітей, а найголовніше — необхідні постійні його словесні пояснення.

Для дітей цього року життя структура цього виду діяльності не змінюється. За традицією перед співами діти обов'язково розспівують або за допомогою 4–5 розспівок, спрямованих на розвиток основних співацьких навичок (унісонний спів, дикція, дихання, звукоутворення тощо).

Музичний керівник продовжує формувати інтерес до співлі. Коло завдань, спрямованих на формування та розвиток навичок правильного та чистого співу, розширюється. Діти вчаться співати важкі мелодійні звороти, окрім проговорювати складні дикційні фрази, спрямовані на усунення проблем з вимови окремих складів або звуків. Особливу увагу музичний керівник повинен приділяти у роботі з дітьми рівному, округлому звучанню голосних звуків та іntonаційно чистому співлі в унісон, а також формуванню правильного співочого дихання (на одному виду поступово витрачати дихання протягом усієї музичної фрази), що досягається завдяки спеціальним вправам на вільну затримку дихання. У цьому віці дітей необхідно привчити до співлі a cappella, що розвиває іntonаційний слух та формує навички слухового контролю.

Музично-ритмічна діяльність. Метою музично-ритмічної діяльності в цьому віці є поєднаний розвиток музичного сприйняття, набуття навичок рухатися відповідно до характеру та форми музики. На цих заняттях діти через опанування ритмічних вправ навчаються основним танцювальним елементам (біг, галоп, крок, підскок, пружинка тощо). Музичний керівник слідкує за пластичною та чітким координуванням рухів рук та ніг, а також вчить дітей узгоджувати свої рухи відповідно до звуків у музиці. У процесі навчання дітей музичних ігор і танців музичний керівник повинен стимулювати дитячу уяву та фантазію щодо чіткого відтворення та втілення певних музичних образів у їх руховій діяльності.

На сьому році життя педагог повинен продовжувати активізувати бажання та формувати у дітей інтерес до музично-ритмічної діяльності. У процесі роботи з дітьми незмінною складовою залишається їхнє показу та словесного пояснення. Діти продовжують вчитися ритмічно та виразно рухатись, угадувати свої руки відповідно до характеру музики, змін музичної форми, динаміки, темпу та ритмічного млюнка, а також формувати уміння передавати художній образ. Педагог повинен вчити дітей володіти своїм тілом, завдяки чому вони будуть краще та глибше передавати емоційний стан художнього образу, втіленого у музиці. Також доречною буде робота над розвитком музично-ігрової та танцювальної творчості. Дітям пропонується створювати власну танцювальну композицію, використовуючи при цьому добре знайомі елементи, виконувати вправи з уявним предметом та зображенувати емоційний стан (сумує, радіє) казкового персонажа в певних обставинах тощо.

Гра на дитячих музичних інструментах (ДМІ). Для даної вікової категорії зміст та завдання навчання гри на дитячих музичних інструментах ускладнюються. Діти знайомляться з усіма групами музичних інструментів, а також вчаться не тільки грати на сильні долі музик та відтворювати певний ритмічний млюнок поспівок, але й виконувати прості мелодії, побудовані на 2-3 звуках. Музичний керівник повинен сприяти набуттю навичок гри на різних дитячих музичних інструментах (ДМІ) та формувати у дітей бажання грати в дитячому оркестрі. Дитина вчиться починати і закінчувати грати на ДМІ разом з музиками, відчуваючи їх характер, коли вступає піаргії її інструменту. У процесі навчання гри на ДМІ доцільно використовувати різноманітні музично-дидактичні ігри, які допоможуть дітям швидше засвоїти знання про інструменти та навички гри на них.

На сьому році життя тільки в процесі цілеспрямованої та систематичної роботи діти можуть ефективно засвоїти та вдосконалити навички гри під час занять в дитячому оркестрі, які повинні проходити у вільній, невимушеній атмосфері, позбавленій муштри й зачування. Діти вчаться емоційно виразно грати оркестрові мелодії, а також довершувати своє технічне виконання та розвивати виконавську майстерність у злагоджений грі з іншими учасниками.

Беручи до уваги все вищезазначене, можна зауважити, що будь-яке музичне заняття буде успішним, якщо музичний керівник заздалегідь готове музичний матеріал та планує структуру заняття, слідкує за послідовністю й етапами розучування репертуару, застосовує всі види музичної діяльності, що відповідають вимогам певного вікового періоду.

252

Дитина — діти. У спілкуванні з однолітками, в іграх діти можуть використовувати спів, музично-ритмічні рухи, звідка гру на дитячих музичних інструментах. Вони обговорюють свої музичні уподобання, співують улюблені мелодії. Стимулюють до цього музичні іграшки, античні музичні інструменти, музика, що лунає в группі.

ТЕАТРАЛЬНА МОЗАЙКА

Дитина — родина. Нерідко батьки хочуть мати впевненість тому, що дошкільник виявляє певну здібність до театралізованої діяльності, щоб діяти цілеспрямовано саме засобами цього виду мистецтва. Першою ознакою є *найвідність та безпосередність творчої дії* дитини. Зображену вигаданий творчий образ, дитина не переймається підчашими чи слухачами, не копіє те, що бачила (якщо вихователем не було сформульоване завдання «діяти за взірцем»), а з великою цирістю передає своє ставлення, думки, почуття, мрії та прагнення щодо зображеного персонажа. Саме у процесі найвідністої та безпосередньої творчої дії театральний образ, зображеній дошкільником, набуває значення неповторного, самобутнього, оригінального.

Іншою ознакою є *неповторний характер творчого задуму та знаходження способів його втілення*. У старших дошкільників творчий задум часто є нестійким і мілливим, осікльки на нового можуть впливати випадкові враження, почуття, переживання. Але, безумовно, велику роль у формуванні у дитини здатності «іти від думки до дії» відіграє дослід, який співпрацює, співтворить із дитиною або спостерігає за її рохом, адже якщо вихователь підтримує зусилля дитини, спонукає її обмірювати тему гри, то уявя дитини стає цілеспрямованою. Дитячий театральний творчості притаманна також риса, як комунікація, торче спілкування. За наявності у дитини ознак спрямованості на театралізовану діяльність і навіть без неї батькам варто продовжувати організовувати походи у драматичні та лількові театри, влаштовувати зустрічі з митцями театру. Діти старшого дошкільного віку можуть бути співрозмовниками на тему особливостей і змісту вистави, сценічного руху акторів, музичного супроводу тощо. Після відвідування театру варто надати дітям можливість втілити свої враження у різних видах дитячої творчості. Саме у старшому дошкільному віці відбувається формування театрального сприймання, за правильне формування якого тажко несе відповідальність дослід (педагог та батьки). Відвідування театру дітьми, перегляд ними вистав у виконанні акторів-професіоналів та спільні обговорнення побаченого з обов'язковою умовою, без виконання якої вищезгадані принципи творчого розвитку

Стара група «Фантазер-мрійники», «Дослідники» (6-7 роки життя)

253

старших дошкільників та можливість їх реалізації будуть зведені до мінімуму. Адже лише у театрі можна відчути так зване театральне хвилювання, почуття, що змушує «дихати в такт» та з'єднати акторів і глядачів непомітними нитками, по яких проходять сильні нервові імпульси, змушує переживати побачене чи тривалий час після закінчення вистави, спонукає переосмислювати власне життя.

Старіші дошкільники під час керівництвом і за участю батьків вже здатні самостійно підготувати атрибути і фігурки для настільного театру, скласти сценарій і організувати виступ. Діти цього віку здатні об'єднатися у творчий колектив для реалізації творчого задуму. Тож варто створити їм відповідні умови та надати більші повноваження, ніж були у попередньому віковому періоді.

Дитина — вихователь. Театралізація являє собою дій або поетичні, наділені виразним сценічним характером, а театральності — ігровий зміст, включені у нетеатральні засоби. Театралізація є одним з найкращих способів дієвого вирішення сюжета, адже містить у собі драматургію, сюжетний розвиток, драматичний конфлікт і сценічну дію та широко використовує дійових осіб, театральні костюми, декорації та реквізит. Викоремиши та систематизувавши основні структурні компоненти театралізованої діяльності, використання яких зможе забезпечити цілісний, нерозривний процес творчості дитини дошкільного віку, пропонуємо такий погляд на проблему творчого розвитку старших дошкільників засобами театралізованої діяльності, в якому дошкільний заклад і театр, дошкільник і актор, педагог і режисер — рівноправні співрозмовники на мистецькому ринку.

Відповідальність за формування творчого розвитку дітей дошкільного віку і приведення його у стан гармонії лежить не лише на осо-бистості дитини, але й на вихователів. Саме дошкільний педагог по-кліканій розіпинавати, аналізувати та стимулювати творчі задуми вихованиців, сприяти розвитку творчого потенціалу дітей, який, як динамічна структура особистості, включає комплекс творчих задатків, що проявляються і розвиваються у творчій діяльності, а також психічних новоутворень особистості протягом її вікового дозрівання.

Процес використання дитиною під час театралізації власного життєвого досвіду, знань, емоційних вражень, перенесення їх на сюжет творчої дії пов'язаний з тим, що діти не повторюють точного змісту розповіді, вони придумують багато нового, комбінуючи прочитане з тим, що бачили у житті. Так, під час театралізованої діяльності старші дошкільники надають зображенням казковим героям власних рис характеру, власних переживань та відчуттів, доповнюють відомий казковий сюжет елементами особистого життєвого досвіду. Гра-драматизація чи-

спонтанна, вільна, творча постановка ніколи не може бути штучно по-даною у діяльності дітей, осікльки вони завжди відображатимуть ставлення до світу та власний погляд на стосунки дорослого і дитини.

Старший дошкільник спримовує свій «творчий погляд» на світ, він не може обмежувати свою уяву та фантазію певними кордонами чи рамками. Ця неповторна властивість дитячої творчості розкривається у принципі «роширення кордонів світу», запропонованому І. Корнілововою. Це принцип творчої креативної гри-драматизації, який єдиний із способів вирішення проблем сюжету гри передбачає пізнання дитиною законів взаємодії людей та навколошнього світу, ознайомлення її з новими умовами гри, які дозволяють дітям самостійно та вільно, без використання сформованих дорослими стереотипів. На нашу думку, «роширення кордонів світу» є вагомим завданням дошкільного педагога під час організації театралізованої діяльності дошкільників, зокрема: гри за чітким скожетом літературного твору, проведення творчих вправ та етюдів. Кожна дитина творить власний неповторний творчий образ саме завдяки наповненню його особистим життєвим досвідом, переживаннями, тому одним з найважливіших завдань дорослого є таке керівництво театралізованою діяльністю, коли дошкільнику дозволяється «роширити кордони» власного світу й продемонструвати особисті емоції та почуття, у яких відображене усе, що оточує людину, її суб'єктивне переживання подій та ставлення до них, оцінювання довкілля — предметів, явищ, людей і самої себе зокрема.

Дитяча театралізована творчість має комунікативний характер і завжди зорієнтована на «мистецьке спілкування» дошкільників між собою. Комунікативний характер театралізованої діяльності ще раз підтверджує те, що цим видом діяльності найбільше захоплюються та цікавляться саме діти старшого дошкільного віку. Адже акторська гра та режисерська постановка завжди зорієнтовані на глядача, завжди передбачають розвиток дитячої рефлексії та антиципації.

Театралізовані діяльність є найбільш доступною для дітей старшого дошкільного віку. У її процесі відбувається збагачення форм і функцій дитячого мовлення, що, власне, зумовлено формуванням нових взаємин «дитина — одноліток», «дитина — дорослий», здійснюється перевідповідальність діяльності старшого дошкільника. Адже акторська гра та режисерська постановка завжди зорієнтовані на глядача, завжди обговорюють принципи створення декорацій тощо.

Стара група «Фантазер-мрійники», «Дослідники» (6-7 роки життя)

254

255

Театральна творчість кожного дошкільника є оригінальною і неповторною, отже, у ній відсутні будь-які обмеження і логічні принципи. Тут доречно навести цитату К. Станіславського: «Ця гра [...] прекрасна свою сміливості нелогічністю. Ритмічна арітмічністю, психологічна своїм запереченням звичайної загальнотипової психології... Вона порушує всі звичайні правила, і саме це є гарним, і саме це є сильним. Повторити цього не можна. Наступного разу буде щось зовсім інше, але не менш сильне, і не менш надихатиме. [...] актор не є сам собі во-лодарем. Не він творить. Творить його природа, а він лише інструмент, скрипка у її руках» [86, 411].

Детально проаналізували риси дитячої театральної творчості, скомплексуємо основні завдання розвитку творчого потенціалу старших дошкільників та їх реалізацію у процесі театралізованої діяльності. До них належить заохочення старшого дошкільника до:

- демонстрації найвищої та безпосередньої творчої дії, зокрема: вільногорівлення власного бачення ролі персонажа, якого він зображає; створення та постановки власного сценарію інсценівки тощо;
- пошуку та знаходження власних способів втілення творчого задуму театральної постановки чи сценографічного оформлення інсценівки;
- вільного перенесення на сюжет творчої дії та на риси персонажів, що розігруються, емоційних вражень, знань із власного життєвого досвіду;
- застосування принципів і прийомів рефлексії та антиципації у процесі «театрального спілкування» групи дітей між собою: постановки інсценівки, розподілення та розігрування ролей, вибору кращих засобів для демонстрації театралізованого дійства тощо;
- забагачення форм і функцій власного мовлення під час театралізованих вправ та етюдів на розвиток дикції, виразного мовлення, постановки сценічного голосу тощо.

Отже, життєву стратегію дошкільника можна охарактеризувати як життєтворчість, якщо дитина реалізує більше ресурсів, ніж у неї є на певний конкретний проміжок життя, якщо вона висуває перед собою далекі цілі і спрямовує творчі зусилля на втілення власних мрій, підвищуючи таким чином свій творчий потенціал. І, навпаки, життєву стратегію під назвою «творче безсилия» характерна для дитини — соціокультурного споживача, яка є пасивною, інфантільною, байдужою, емоційно обмеженою, не розвиває вроджених задатків, можливостей, здобутих від середовища (освіта, навчання, виховання), не проявляє активності у пошуках застосування власних можливостей і вподобань.

Як театр є синкретичним видом мистецтва, так театралізована діяльність — дотичною майже до усіх форм життєдіяльності дошкільників, що ще раз підкреслює її педагогічну цінність. Естетичне виховання дошкільників, засноване на методах та прийомах театральної педагогіки, сприяє формуванню творчого та багатоманітного внутрішнього світу дитини, вихованню особистості митця, актора, морально досконалого громадянина. Вихователь, який глибоко досліджує проблеми дитячої творчості та сприяє розвитку творчого потенціалу дошкільника, допомагає йому відчути себе творцем навколошнього художнього світу, вільним, цілеспрямованим митцем.

Дитина — діти. Однією з улюблених справ старших дошкільників є самостійна гра у театр. Театральна постановка дає нагоду і матеріал для найрізноманітніших видів дитячої творчості. Діти самі вигадують, імпровізують і готують п'есу, імпровізують ролі, іноді інсценують який-небудь готовий літературний матеріал. Театр впливає на уяву дитини словом, дією, образотворчим мистецтвом, музикою, тобто є синтезомbagaiх мистецтв. Юні актори проявляють зацікавленість усіма видами мистецтва і сприймають його як синкретичну сферу мистецької діяльності, оскільки кожен дошкільник прагне активно долучатися до участі у різних видомах йому видах мистецтва: захоплено малює, ліпить, декламує, співає, танцює, бере участь в іграх-драматизаціях. Рідко, лише у випадку особливої обдарованості, дитина віддає перевагу одному з видів мистецтва. Завдяки своїй синкретичній природі театральний жанр захоплює кожного вихованця дошкільного закладу, адже театр органічно поєднує у собі різні види творчості, серед яких — художнє слово, драматична дія, поетика, музика, живопис і література. У групі мають бути створені всі умови для розвитку театралізованої діяльності дітей: наявні необхідні матеріали та певна свобода у використанні часу й простору заради реалізації творчого задуму.

Унікальністю природи театру полягає також у тому, що дитина виконує відразу дві ролі: є активним спостерігачем, котрий стає свідком творення художнього образу, актором і, що найбільш вражає, співтворцем п'еси, безпосереднім її учасником. У театральній грі реалізовується потреба впливу дошкільника на світ, гра комплексно впливає на розвиток дитини, задовільняє її інтереси, сприяє розв'язанню багатьох психолого-педагогічних завдань. Для дітей дошкільного віку театралізована гра є соціальною потребою, вона забезпечує передачу накопиченого суспільного досвіду від одного покоління до іншого, реалізує спільній інтерес, на основі якого виникають сталі дитячі утруповання, які педагог має підтримувати.

ЛІТЕРАТУРНА СКРИНЬКА

Дитина — родина. Твори для читання та розповідання старшим дошкільникам значно ускладнюються за сюжетом і стають більш об'ємними. Казки різняться за змістом, сюжетом та композиційною будовою, тож методика їх використання у різних вікових групах також має будь специфічною.

Якщо говорити про добір казок, то їх можна умовно поділити на групи. Так, більша частина чарівних казок характеризується поєднанням фантастичного і героїко-історичного сюжетів. Це такі казки: «Івасик-Телесик», «Кривенька качечка», «При браті», «Царівна-жаба», «Чабанець», «Кирило Кожум'яка», «Іван Побіван», «Іван — мужичний син», «Козак Мамаріга», «Йайце-райце», «Казка про королевича та залізного вовка», «Летючий корабель», «Казка про Ілью Муромця та Солов'я-розвійника» та ін. Інша група — соціально-побутові казки, в яких відображаються дійсні реалістичні події, в них переважає тема праці: «Правда та Кривда», «Мудра дівчинка», «Кирик», «Язицата Хвеська», «Два брати», «Заяче сало» та ін.

Старшим дошкільникам становять доступними байки українських письменників, в алгоритмічних образах яких засуджуються негативні вчинки людей — несправедливість, захерпливість — і виховуються кмітливість, дотепна вдача. Дошкільникам доступні байки Л. Глібова («Лебідь», «Шука і Рак», «Чиж та голуб», «Зозуля та півень»), Б. Грінченка («Журавель та горобець», «Жайворонок та свиня», «Хміль та квітка»), Є. Пребінки («Лебідь і гусі», «Сонце та хмарі», «Горобці та вишни»), О. Пчілки («Снігур та ціплик», «Миша-городянка і Миша-хуторянка») та ін.

Не лише читання, але й художня комунікація набувають особливого значення для старших дошкільників. Просто читати дитині — вже недостатньо, кожен прослуханий твір варто обговорювати. Зміст кожного прочитаного твору має бути усвідомлений дитиною. Найбільш ефективний підхід — розмовляти за змістом твору, пропонувати дитині придумувати альтернативні кінцівки. Варто пов'язувати те, що зображене й написано на сторінках книги, із власним досвідом дитини, говорити про герой твору, звертати увагу на окремі слова в тексті, пояснювати їх значення, викремлювати певні поняття. Такий тип читання називається діалогічним. Можна пропонувати переказувати твір, шукати в тексті ключові слова, складати за змістом твору речення, придумувати закінчення до твору чи свої розповіді, казки, виконувати ігрові завдання тощо.

Дорослий має допомогти дитині помітити цікаві художні образи, порівняння, означення, інші засоби виразності мови й мовлення тощо.

Спонукайте дитину до спілкування за змістом розглянутого, почутого, самостійно чи спільно з вами прочитаного в книзі, цікавтеся її почуттями, настроєм після прослуханого чи прочитаного твору, ставленням до героя, стимулюйте до самостійних роздумів, запитань, висновків тощо.

Така діяльність сприяє розвитку мовленнєвої, пізнавальної та творчої активності дитини: дає змогу поступово набувати навичок активного читача, самостійно обирає твір для слухання (читання, розучування напам'ять), спілкуватися за змістом прочитаного та самостійно інтегрувати елементи іншої мистецької діяльності (театралізовані ігри, інсценізації, римування, спів, образні рухи, маски) тощо.

Дитина — вихователь. Для роботі зі старшими дошкільниками проносяться такі види заняття з літературними та фольклорними творами:

- читання авторських, віршованих, прозових казок;
- розповідання народних казок, оповідань;
- театралізація-розігрування та показ казки вихователем і дітьми;
- драматизація-розігрування в ролях знайомої дітям казки;
- відтворення характерних рис герой твору;
- інсценізація — точне й послідовне відтворення змісту казки дітьми за допомогою костюмів, різних атрибутик, декорацій;
- ігри за сюжетами знайомих казок;
- показ казок через проекційні ліхтарі (діафільми);
- перегляд казок у телепередачах, кінофільмах;
- ритмізування — ритміко-речитативна розповідь на одній ритмічній кривій, з однією інтонацією;
- узагальнювальні бесіди на теми: «Моя улюблена казка», «В гостях у казки», «Казка в гостях у дітей»;
- тематичні розважальні заняття: «Казки бабусі Орисі», «Казки дідуся Панаса», «Вам казка, а мені бульків в'язка»;
- дидактичні ігри: «З якої казки герой?» (або «З якої казки я прийшов?»), «Добери картинку», «Подорож у дивовижний світ казок», «Лист дідуся-казкаря»;
- переказування знайомих казок дітьми;
- бесіди на морально-етичні теми за змістом казок;
- самостійне складання дітьми казок;
- бесіди за змістом казкових ілюстрацій та репродукцій картин на казкові сюжети;
- свято казок у дошкільному закладі.

Дітей старшого дошкільного віку продовжують ознайомлювати з новими чарівними та соціально-побутовими казками. Вчать розуміти, що казка — це вигадка, фантастика, а також сприймати засоби її виразності: фантастичні перетворення, олюднення тварин, явищ приро-

ди, чарівні речі, іносказання, афористичність мови, пісеньки, зачини, кінцівки. Діти вже мають знати напам'ять кілька зачинів, кінцівок «документивих» казок, самостійно розповідати у вільний час зміст знайомих казок, переказувати їх, висловлювати своє ставлення до героїв, оцінювати їх вчинки, візнати назву казки за описом герой, ілюстраціями та уривками з тексту казки.

Старші дошкільники вже готові виконувати такі завдання за змістом тексту: намалювати словесний портрет головних дійових осіб, придумати інше закінчення казки, ввести у казковий сюжет нового героя, поширити казку новими епізодами, уявити себе на місці казкового героя, передати його стан та почуття за допомогою жестів, міміки, голосу, перетворити казку на оповідання, коротенький віршчик.

Глибше зрозуміти, краще запам'ятати казку або оповідання допомагає використання методу моделювання, різні види якого підходять дітям будь-якого віку (використання кольорових, різних за розміром, за формою, намальованих моделей тощо). Моделювання казки чи оповідання часто перетворюється на дуже цікаву гру, в якій проживання казкових дій відбувається у внутрішньому плані. Почуття, переживання, викликані художніми образами, діти висловлюють, проявляють у творчій грі, театралізаціях, малюванні за мотивами казкового сюжету або в інших видах продуктивної діяльності.

У старшому дошкільному віці дітей вчать упізнавати жанрові особливості творів, визначати їх композиційні компоненти. Доцільно проводити заняття узагальнювального характеру. Можна проводити серію занять за змістом одного твору.

Важливим методом, який дає змогу вихователеві сумісно з дітьми поглиблено працювати над мовою специфікою українських літературних творів, є зіставлення двох текстів, близьких за ідеєю та змістом. Це на тільки ефективний засіб залучення дітей до української літературної творчості, але й демонстрація дітям тісного зв'язку українського і світового словесного мистецтва.

Для реалізації означеного методу вихователь добирає п'ять-шість пар таких творів. Так, у різних народів є казки, схожі за сюжетом, характером і діями героїв. Можливе зіставлення творів, близьких за ідеєю і змістом, за жанрами, наприклад: української народної казки «Коржик» і російської «Колобок»; норвезької народної казки «Піріг», української «Рукавичка» і казки В. Біанки «Теремок»; української народної казки «Золотий черевичок» і казки Ш. Перро «Пепельушка» та ін.

У поданих для порівняння творах один вже добре знайомий дітям, а з іншим вони знайомляться на занятті. Оскільки сюжет добре знайомий дітям, вихователь головну увагу може приділити сумісному

з дітьми спостереженню за національними мовними особливостями іншого літературного тексту, жанровими особливостями відтворення однієї художньої ідеї. Отже, ключовим моментом цих занять є порівняння двох текстів і спостереження за їх мовними особливостями.

Як ми вже зазначали, старших дошкільників підводять до розуміння такого складного літературного жанру, як байка. Проте не всі дошкільники готові до осмислення переносного значення байки.

Старші дошкільники здатні розрізняти тонкі відтінки різноманітних іntonacij, поступовий переход від одних іntonacij до інших у з'язку з розгортанням сюжету й зміною настроїв. Дітям цього віку доступне емоційне спримання так званих психологічних науз, насичених напруженням почуттям, та інші засоби виразності, що використовуються під час читання.

Дитина — діти. Старші дошкільники залюбки самостійно розігрюють сюжети знайомих казок в іграх-драматизаціях та театралізованих іграх (вони можуть добирати атрибути, розподіляти ролі тощо). Тому дітей часто залучають до участі в драматичних гуртках, показу різних театралізованих вистав за змістом казок, виготовлення костюмів, атрибути, декорації.

Діти об'єднуються, щоб обговорювати ілюстрації у книжках, можуть будувати описів і сюжетні розповіді, порівнювати малюнки (предметні й сюжетні), придумувати назви ілюстрацій чи художньому твору, вчаться узагальнювати свою розповідь, аналізувати й визначати основне в ілюстрації й тексті, міркувати. Діти радо виконують графічні завдання в окремому альбомі чи зошиті.

Для виникнення та активізації художніх проявів дітей необхідно створити сприятливі умови, занурити їх у світ творчості, оточити необхідними художніми матеріалами, урізноманітнити художній, естетичний, емоційно-чуттєвий досвід. Важливо, щоб дорослі, наближені до дітей, виявляли інтерес до художньої діяльності, спрямовували інші інтереси та дії.

Радимо залучати дітей до створення книжок власноруч. Корисно у групі сформувати дитячу бібліотеку (на столі в коробці, на полиці, у відкритій шафі), виставляючи зроблені дітьми книжки «обличчям» до дітей. Варто подавати позитивний приклад: читайте самі та дітям, ходіть разом до бібліотеки, книжкових крамниць, пропонуючи дітям самостійно обирати цікаві ім книжки, знаходити літературно-художні твори, малюнки розвивально-пізнавального, виховного змісту на інтернет-ресурсах.

Пам'ятайте важливе правило: працювати з книгою, так само як і грatisя, можна лише тоді, коли цього хоче сама дитина.